

Kuntouttava työtoiminta Mänttä-Vilppulassa

Salla Rauhalammi

Marraskuu 2015

Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala

JYVÄSKYLÄN AMMATTIKORKEAKOULU
JAMK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Tekijä(t) Rauhalampi, Salla	Julkaisun laji Opinnäytetyö	Päivämäärä 16.11.2015
	Sivumäärä 60	Julkaisun kieli Suomi
		Verkkojulkaisulupa myönnetty: x
Työn nimi Kuntouttava työtoiminta Mänttä-Vilppulassa		
Koulutusohjelma Kuntoutusohjauksen ja -suunnittelun koulutusohjelma		
Työn ohjaaja(t) Teppo Karapalo		
Toimeksiantaja(t) Mänttä-Vilppulan työllisyydenhoitopalvelut		
Tiivistelmä Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi Mänttä-Vilppulan työllisyydenhoitopalvelut, jonka tehtävänä on edistää kuntalaisten työelämävalmiuksia ja työllistymistä muun muassa kuntouttavan työtoiminnan keinoin. Tarkoituksena oli selvittää millaista kuntouttava työtoiminta Mänttä-Vilppulassa on ja tavoitteena oli tuottaa tietoa kuntouttavasta työtoiminnasta palvelunjärjestäjille. Tutkimuskysymyksinä oli mitä työtehtäviä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat tekevät, millaisina ajankohtina ja millaisissa paikoissa, sekä minkälaista on ohjaus eri työtoimintapaikoissa. Opinnäytetyö toteutettiin työllisyydenhoitopalveluiden kevään ja syksyn 2015 aikana keräämistä aineistoista, joihin kuului kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille tehty lomakekysely ja kuntouttavan työtoiminnan järjestäjille teetetyt sähköpostikyselyt. Tutkimukseen osallistui yhteensä 167 kuntouttavan työtoiminnan asiakasta ja 15 palvelunjärjestäjää. Aineisto analysoitiin luokittelemalla, teemoittelemalla ja taulukoimalla vastauksia. Kuntouttavan työtoiminnan työtehtävät vaihtelivat asiakkaasta ja työtoimintapaikasta riippuen. Suosituimpia työtehtäviä olivat siivoustehtävät, käsityöt ja kiinteistöalan työtehtävät. Suurin osa kuntouttavasta työtoiminnasta sijoittui työtoimintapaikkaan, mutta kuntouttavaa työtoimintaa tapahtui myös muualla, kuten avustuskäynteinä esimerkiksi ikäihmisten luona. Suurimmaksi osaksi kuntouttava työtoiminta ajoittui klo 8–16 välille. Kuntouttavan työtoiminnan ohjaus oli hyvin erilaista eri työtoimintapaikoissa. Osalla palvelunjärjestäjistä oli yksi tai useampi henkilö palkattuna ohjausta varten, osalla taas ohjaus tapahtui vapaaehtoisvoimin tai palkattu työntekijä hoiti ohjausta muiden töidensä ohella. Opinnäytetyön tuotoksena syntyi työllisyydenhoitoyksikölle huoneentaulut avuksi palvelunjärjestäjien ja kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden ohjaukseen. Huoneentauluissa selitettiin kuntouttavan työtoiminnan toimintaperiaatteet lyhyesti.		
Avainsanat (asiasanat) kuntouttava työtoiminta, toimintakyky, työkyky, pitkäaikaistyöttömyys, työttömyys		
Muut tiedot		

Author(s) Rauhalampi, Salla	Type of publication Bachelor's thesis	Date 16.11.2015
	Number of pages 60	Language of publication Finnish
		Permission for web publication: x
Title of publication Rehabilitative work services in Mänttä-Vilppula		
Degree programme Degree programme in Rehabilitation counselling		
Supervisor(s) Teppo Karapalo		
Assigned by Mänttä-Vilppula's Service of Employment		
Description <p>The thesis was commissioned by the Mänttä-Vilppula Employment Services whose duty is to promote the inhabitants' working life skills and possibilities to find employment, for example, by means of rehabilitative work services. The purpose of the thesis was to examine nature of the rehabilitative work services in Mänttä-Vilppula and the aim was to produce information about rehabilitative work services for service providers. The research questions dealt with the clients' tasks in rehabilitative work services, the working times and venues, as well as the nature of guidance in the different workplaces.</p> <p>The thesis was implemented on the basis of the data collected by the Mänttä-Vilppula Employment Services during the spring and autumn of 2015. The material included a survey conducted with the clients of the rehabilitative work services and email surveys with the service providers. 167 clients of the rehabilitative work services and 15 service providers participated in this study. The material was analysed by categorizing, thematising and tabulating the answers.</p> <p>The tasks within the rehabilitative work services varied depending on the client and service provider. The most popular tasks were cleaning, manual work and property maintenance. Most of the rehabilitative work was done in the service providers' premises, but some tasks were also done in other places, for example, as visits to elderly people's homes. Most of the rehabilitative work was scheduled between 8 am to 4 pm. There were many differences in guidance between the service providers. Some of them had one or more employees for guidance duties whereas some had organized the guidance with volunteers or so that the employees gave guidance alongside their other duties.</p> <p>The product of the thesis was a set of posters for the Mänttä-Vilppula Employment Services briefly explaining the policies of the rehabilitative work services.</p>		
Keywords (subjects) rehabilitative work experience, ability to function, working ability, long-term unemployment, unemployment		
Miscellaneous		

Sisältö

1	Johdanto	3
2	Työttömyys	4
2.1	Tilastotietoa työttömyydestä	4
2.2	Työ- ja toimintakyky	5
2.3	Syrjäytyminen ja osallisuus.....	6
2.4	Nuorisotakuu	7
3	Kuntoutus	8
3.1	Lääkinnällinen kuntoutus	9
3.2	Ammatillinen kuntoutus.....	9
3.3	Sosiaalinen kuntoutus	10
3.4	Ohjaus.....	10
4	Kuntouttava työtoiminta	12
4.1	Kuntouttavan työtoiminnan periaatteet.....	12
4.2	Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat	13
4.3	Aktivointisuunnitelma	14
4.4	Ajankohtaisia lakimuutoksia.....	16
4.5	Aiemmat tutkimukset.....	17
5	Mänttä-Vilppulan työllisyydenhoitopalvelut	19
5.1	Mänttä-Vilppulan työttömyystilanne.....	19
5.2	Työllisyydenhoitopalvelut.....	20
5.3	Kuntouttava työtoiminta Mänttä-Vilppulassa.....	22
6	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	23
7	Opinnäytetyön aineisto ja aineiston analyysi	23

	2
7.1 Aineiston keruu.....	23
7.2 Aineiston analyysi	26
8 Tulokset	29
8.1 Kuntouttavan työtoiminnan asiakaskyselyn tulokset	29
8.2 Palvelunjärjestäjille toteutettujen kyselyiden tulokset.....	32
9 Huoneentaulut kuntouttavasta työtoiminnasta	34
10 Pohdinta.....	36
10.1 Tulosten pohdinta	36
10.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys	39
10.3 Kuntoutuksen ohjaajan näkökulma	43
Lähteet	45
Liitteet.....	50
Liite 1. Ensimmäinen sähköpostikysely palvelunjärjestäjille	50
Liite 2. Saatekirje asiakaskyselystä palvelunjärjestäjille	51
Liite 3. Kyselylomake kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille.....	52
Liite 4. Toinen sähköpostikysely palvelunjärjestäjille	54
Liite 5. Huoneentaulu kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle.....	55
Liite 6. Huoneentaulu kuntouttavan työtoiminnan järjestäjälle	56
Taulukot	
Taulukko 1. Kuntouttavan työtoiminnan ajankohta	30
Taulukko 2. Kuntouttavan työtoiminnan työtehtävät aloittain	31

1 Johdanto

Suomessa työttömyys on lisääntynyt viimeisen parinkymmenen vuoden aikana huomattavasti. Viimeisten vuosien aikana työttömyys on muuttanut muotoaan, ja pitkään jatkuva työttömyys on lisääntynyt. Euroopan unionin sisällä työttömyys on monessa maassa kääntynyt jo laskuun, mutta jatkaa Suomessa yhä kasvuaan. Sen ehkäisemiseksi ja etenkin pitkäaikaistyöttömyyden katkaisemiseksi on viime vuosina kehitetty erilaisia tukimuotoja. (Eurostat 2015; Tilastokeskus 2015; Työ- ja elinkeinoministeriö 2015b.)

Yksi tukimuoto työttömyyden vähentämiseksi on kuntouttava työtoiminta. Se on sosiaalipalvelu, joka on tarkoitettu erityisesti pitkään työttömänä olleille henkilöille, joilla on vaikeuksia työllistyä. Kuntouttavan työtoiminnan tarkoituksena on tukea työtöntä kohti työelämää esimerkiksi elämänhallintaa parantamalla. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2015a.)

Opinnäytetyön toimeksiantajana oli Mänttä-Vilppulan työllisyydenhoitopalvelut. Työllisyydenhoitopalveluiden tarkoituksena on edistää kunnan asukkaiden työllistymistä ja parantaa työttömien valmiuksia työelämään. Yhtenä keinona työelämävalmiuksien parantamiseen on kuntouttava työtoiminta.

Opinnäytetyön aiheeksi valitsin kuntouttavan työtoiminnan, koska sen mahdollisuudet elämänhallinnan tukemiseen ja työllistymisen edistämiseen kiinnostavat minua. Olen aiemmin opinnoissani tehnyt harjoittelun Mänttä-Vilppulan työllisyydenhoitopalveluihin, joten aihe oli minulle jo entuudestaan tuttu. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, millaista kuntouttavaa työtoimintaa Mänttä-Vilppulassa järjestetään ja minkälaista ohjausta kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat saavat.

2 Työttömyys

Yksilön elämässä työ on keskeisessä roolissa. Työn kautta ihminen voi toteuttaa itseään ja saa kokea kuuluvansa johonkin. Lisäksi sitä pidetään todisteena henkilön yhteiskuntakelpoisuudesta. Työn puute vaikuttaa toimeentulon lisäksi muun muassa henkilön identiteettiin ja ajankäyttöön. (Hietaniemi 2004, 22.)

Härkäpään ja Järvikosken (2011, 86–87) mukaan heikentynyt fyysinen tai psyykkinen terveys altistaa työttömyydelle ja työttömyyden pitkittymiselle. Myös työttömyydellä on osoitettu olevan haitallisia vaikutuksia fyysiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Muun muassa sosiaalinen tuki ja hyvä itsetunto ehkäisevät työttömyyden haitallisia terveysvaikutuksia, kun taas lisääntynyt alkoholinkäyttö, taloudelliset vaikeudet ja työttömyyden toistuminen lisäävät niitä. Vammaisilla, pitkäaikaissairailta ja mielen-terveysongelmista kärsivillä on keskimääräistä suurempi riski ajautua pitkäaikaistyöttömäksi (Härkäpää & Järvikoski 2011, 125).

2.1 Tilastotietoa työttömyydestä

Vaikka suurimmassa osassa EU-maita työttömyys on kääntynyt jo laskuun, jatkaa se Suomessa yhä nousuaan (Eurostat 2015). Viime vuosina työttömyys Suomessa on alkanut myös entistä enemmän pitkittyä (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015b). Viimeisen 25 vuoden aikana työttömyys on lisääntynyt huomattavasti, sillä vielä vuonna 1990 työttömyysaste eli työttömien osuus työvoimasta oli vain 3,2 % (Tilastokeskus 2015).

Syyskuussa 2015 työttömyysaste oli Suomessa 8,4 %, mikä on 0,2 prosenttiyksikköä edellisvuoden syyskuuta enemmän. Miehillä työttömyysaste oli syyskuussa 8,3 % ja naisilla 8,6 %. Nuorilla 15–24 -vuotiailla työttömyysaste oli 17,9 % eli sama kuin vuotta aiemmin. Yhteensä työttömänä oli syyskuussa 225 000 henkilöä. (Suomen virallinen tilasto 2015.)

Työ- ja elinkeinoministeriön sekä Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten yhteisen julkaisun mukaan työttömyyden arvioidaan vielä jatkavan kasvuun, mutta hidastuvan. Samoin pitkäaikaistyöttömien määrän arvioidaan lisääntyvän. (Nieminen 2015, 9.) Työ- ja elinkeinoministeriö määrittää Työllisyyskatsauksessaan pitkäaikaistyöttömyydeksi yli vuoden ajan yhtäjaksoisesti jatkuneen työttömyyden (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015a).

2.2 Työ- ja toimintakyky

Työttömyys heikentää yksilön hyvinvointia ja toisaalta taas heikentynyt terveys hankaloittaa työllistymistä. Terveydellä on yhteytensä työkykyyn, sillä heikomman työkyvyn omaava jää helpommin työttömäksi. Toisaalta pitkään kestänyt työttömyys lisää sairastavuutta ja vaikuttaa näin työ- ja toimintakykyyn. (Haahtela, Ilveskivi, Kerminen, Koivuranta-Vaara, Korhonen, Kuusinen, Laine, Lankia, Laukkanen, Nevalainen, Niiranen, Partinen, Saikku, Salkovic, Schugk & Työläjäarvi 2011, 7.) Tämän vuoksi työ- ja toimintakyvyn huomioiminen on työttömien kohdalla erityisen tärkeää.

Työ- ja toimintakyky eivät ole yksin sairauden tai vamman määrittelemiä, vaan muodostuvat henkilön tämänhetkisistä kyvyistä. Toimintakyky koostuu henkilön fyysisestä ja psyykkisestä suorituskyvystä sekä sosiaalisesta toimintakyvystä. Sosiaalinen toimintakyky liittyy läheisesti myös työkykyyn, sillä se sisältää sosiaalisuuden, kommunikaatiotaidot ja oman osaamisen esille tuomisen. (Alaranta, Pohjolainen & Rissanen 2008, 448; Linnakangas, Mäkitalo, Suikkanen & Ylisassi 2008, 530.)

Käsite työkyvystä pohjautuu toimintakykyyn. Työkykyyn kuuluvat toimintakyvyn ne osa-alueet, joita tarvitaan työssä. Työkyvyn arvioinnissa huomioidaan myös henkilön toimintakyky ja sen arvioitu kehitys tulevaisuudessa. Ammatillista koulutusta vailla olevan nuoren kohdalla työkykyä arvioitaessa huomioidaan erityisesti olennaiset rajoitukset ammatinvalintaan liittyen. Ihmisen työkyky on olennaisesti heikentynyt tilanteessa, jossa hänellä on ilmeisiä vaikeuksia selviytyä ammatistaan. (Kivekäs, Lehmiö, Paatero & Ståhl 2008, 37; Linnakangas ym. 2008, 530.)

Työkykyä voidaan tarkastella eri näkökulmista, kuten yksilön omasta tai työnantajan näkökulmasta, etuuskäytännöstä, lääketieteellisestä näkökulmasta ja työvoimaviranomaisen näkökulmasta. Näkökulma vaikuttaa myös työkyvyn määritelmään. Työkykyä voidaan kuvata sairauden puuttumisena, henkilön edellytysten ja työn vaatimusten kohtaamisena tai yksilön, työyhteisön ja työn vuorovaikutussuhteena. Työkyvyn kuuluvia ominaisuuksia ovat yksilön terveys, osaaminen, selviytyminen ja työssä jaksaminen. Lisäksi yhteisölliset tekijät kuten työjärjestelyt ja johtaminen vaikuttavat yksilön työkykyyn. (Haahtela ym. 2011, 9.)

Työkykyä arvioidessa selvitetään, riittääkö yksilön toimintakyky nykyisessä ammatissa toimimiseen. Haastavampaa työkyvyn arvioiminen on henkilöllä, joka ei ole arviointihetkellä työelämässä. Varsinkin pitkään työttömänä olleella työkykyyn on saatanut tulla muutoksia työttömäksi jäämisen jälkeen, jolloin työkyvyn arvioiminen edellisessä työssä ei välttämättä vastaa nykytilannetta. Mikäli toimintakyky ei riitä henkilön ammatissa toimimiseen, on arvioitava millaisiin tehtäviin hän toimintakyvyltään soveltuu. (Haahtela ym. 2011, 9–10.)

2.3 Syrjäytyminen ja osallisuus

Työnteko on yleensä sosiaalinen tapahtuma. Työllä on ihmiselle sosiaalinen, psyykinen ja taloudellinen merkitys. (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä & Ihalainen 2009, 215.) Syrjäytymisellä tarkoitetaan tilannetta, jossa ihminen joutuu syystä tai toisesta syrjään yhteisöstä tai koko yhteiskunnasta (Härkäpää & Järvikoski 2011, 148). Syrjäytyminen ei johdu ainoastaan yksilön sisäisistä ongelmista, vaan häiriöistä yksilön ja hänen lähiympäristönsä välisissä suhteissa. (Riikonen 2008, 158.)

Pitkäaikainen työttömyys, toimeentulon haasteet ja elämänhallinnalliset ongelmat altistavat syrjäytymiselle (Härkäpää & Järvikoski 2011, 148). Työttömyydestä ei kuitenkaan automaattisesti seuraa syrjäytymistä. Työn ulkopuoliset sosiaaliset suhteet, harrastukset ja itsensä kehittäminen edesauttavat työttömäksi jäänyttä eikä hän välttämättä syrjäydy. (Hietaniemi 2004, 91.)

Työllä on merkittävä osuus kuntoutumiseen, ja myös laki kuntouttavasta työtoiminnasta painottaa työn sosiaalista ja psyykkistä ulottuvuutta. Kuntouttavan työtoiminnan tarkoituksena on ehkäistä syrjäytymistä aktivoimalla syrjäytymisvaarassa olevia työtoiminnan kautta kohti työelämää. Kuntoutuksessa painotetaan yhä enemmän osallisuutta ja yksilön hyvinvointia sekä motivaation ja voimavarojen tukemista. (Kettunen ym. 2009, 215, 217; Puumalainen 2008, 26; Riikonen 2008, 158.)

Osallisuudella tarkoitetaan yksilön kokemusta siitä, että hän kuuluu johonkin yhteisöön. Tällainen kokemus syntyy, kun henkilö kokee tasavertaisuutta, arvostusta, luottamusta ja hänellä on mahdollisuus vaikuttaa kyseisessä yhteisössä. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015b.) Osallisuus on aktiivisen osallistumisen mahdollistamista tasavertaisesti kaikille yhteisön jäsenille ja samalla heidän erilaisuutensa ja yksilöllisyytensä hyväksymistä (Härkäpää & Järvikoski 2011, 151). Yhteiskunnallisella tasolla osallisuudella tarkoitetaan mahdollisuutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin ja yhteiskunnan kehitykseen. Työ on merkittävä osallisuuden muoto yhteiskunnassa. Työ määrittelee paitsi yksilön identiteettiä myös asemaa yhteiskunnassa. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015b.)

Osallisuuden edistäminen vähentää yhteiskunnasta syrjäytymistä. Työllisyyden edistäminen on tärkeä osa osallisuuden tukemista. Osallisuutta voidaan lisätä koulutuksen, riittävän toimeentulon ja asumisen turvaamisella. Myös ohjaus ja yksilön omien voimavarojen tukeminen vahvistavat osallisuutta. Vaikuttamisen mahdollistaminen ja asiakaslähtöiset toimintamallit sekä esteetön elinympäristö lisäävät yksilön osallisuutta yhteiskuntaan. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015b.)

2.4 Nuorisotakuu

Tammikuussa 2013 voimaan astunut Nuorisotakuu pitää sisällään nuorten yhteiskuntatakuun, koulutustakuun ja nuorten aikuisten osaamisohjelman. Nuorten yhteiskuntatakuun piiriin kuuluvat kaikki alle 25-vuotiaat nuoret sekä alle 30-vuotiaat vasta valmistuneet. Heille taataan työ-, opiskelu-, harjoittelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikka

kolmessa kuukaudessa työttömäksi joutumisesta. Nuorten yhteiskuntatakuusta ei ole säädetty erillisessä laissa, vaan tarvittavat muutokset on tehty olemassa olevaan lainsäädäntöön. (Turja & Ruusu 2014.) Vastavalmistuneella tarkoitetaan alle vuosi sitten valmistuneita (Valtakunnallinen nuorten yhteiskuntatakuu -työryhmä 2013, 3).

Koulutustakuu tarjoaa peruskoulun päättäneille opiskelupaikan esimerkiksi lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuksessa, työpajassa tai kuntoutuksessa. Nuorten aikuisten osaamisohjelma on suunnattu 20–29 -vuotiaille, joilla ei ole peruskoulun jälkeistä koulutusta. Heille pyritään järjestämään ammattitutkintoon tähtääviä opintoja ammattioppilaitoksissa ja oppisopimuskoulutuksella. Kuntouttava työtoiminta on yksi palvelu jota nuorelle voidaan nuorisotakuun puitteissa tarjota. (Valtakunnallinen nuorten yhteiskuntatakuu -työryhmä 2013, 4-5, 11).

Suomi on Itävallan ohella ollut nuorisotakuun edelläkävijänä Euroopassa. Nuorisotakuulla on Suomessa saatu alennettua nuorisotyöttömyyttä merkittävästi. Euroopan komission mukaan 83,5 % työttömistä nuorista Suomessa päätyi kolmen kuukauden kuluessa työhön, harjoitteluun, oppisopimuskoulutukseen tai opiskelemaan. (European Commission 2015.)

3 Kuntoutus

Kuntoutuksen tarkoituksena on edistää ihmisen kokonaisvaltaista fyysistä ja psyykkistä toimintakykyä, hyvinvointia, sosiaalista selviytymistä ja elämänhallintaa. Lisäksi kuntoutuksella ehkäistään sairauden aiheuttamia haittoja. (Härkää & Järviöski 2008, 56.) Pitkäaikaistyöttömän kuntoutuksen tavoitteita ovat työkyvyn parantuminen ja työllistyminen kuntoutujalle sopivaan työhön (Härkää & Järviöski 2011, 125).

Kuntoutus luokitellaan perinteisesti lääkinälliseen, sosiaaliseen, ammatilliseen ja kasvatukselliseen kuntoutukseen. Luokittelussa osa-alueiden rajat ovat häilyviä, ja ne voivat olla enemmän tai vähemmän päällekkäisiä keskenään. Kuntoutumisen proses-

si sisältää yleensä osia useammasta kuntoutuksen osa-alueesta, vaikka pääpaino olisi joko lääkinällisessä, sosiaalisessa, ammatillisessa tai kasvatuksellisessa kuntoutuksessa. (Härkäpää & Järvikoski 2011, 20; Kettunen ym. 2009, 207, 214.) Kuntouttava työtoiminta voi olla lääkinällistä, ammatillista tai sosiaalista kuntoutusta, tai se voi sisältää elementtejä niistä kaikista.

3.1 Lääkinällinen kuntoutus

Lääkinällisellä kuntoutuksella pyritään parantamaan henkilön fyysistä ja psyykkistä toimintakykyä (Härkäpää & Järvikoski 2011, 21). Terveystieteiden tutkimusten mukaan lääkinälliseen kuntoutukseen kuuluu kuntoutusohjauksen lisäksi muun muassa toiminta- ja työkyvyn arviointi, kuntoutustutkimus, sopeutumisvalmennus sekä muut tarvittavat kuntoutumista edistävät toimenpiteet (L 30.12.2010/1326). Näin ollen kuntouttavassa työtoiminnassa on lääkinällisen kuntoutuksen piirteitä kun sen tarkoituksena on fyysisen tai psyykkisen toimintakyvyn parantaminen tai toiminta- ja työkyvyn arviointi.

3.2 Ammatillinen kuntoutus

Ammatillisen kuntoutuksen tavoitteena on työllistyminen ja työmarkkinoilla pysyminen yleisesti, tai jossain tietyssä ammatissa tai työtehtävässä pysyminen (Kettunen ym. 2009, 215). Sisällöltään ammatillinen kuntoutus voi olla muun muassa koulutusta, valmennusta, ohjausta, työolosuhteiden muuttamista, ammatin harjoittamisen tukea tai palkkatukea (Kari, Niskanen, Lehtonen & Arslanoski 2013, 13). Ammatillinen kuntoutus pyritään aloittamaan jo varhaisessa vaiheessa työkyvyttömyyden ehkäisemiseksi ja työssä jaksamisen parantamiseksi (Kähäri-Wiik, Niemi & Rantanen 2007, 65). Kuntouttavassa työtoiminnassa on ammatillisen kuntoutuksen elementtejä silloin kun tarkoituksena on kehittää ammatillista osaamista tai asiakas suorittaa sen kautta erilaisia koulutuksia.

3.3 Sosiaalinen kuntoutus

Uuden sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalista toimintakykyä ja osallisuutta edistävää sosiaalityötä ja -ohjausta. Sosiaalista kuntoutusta on sosiaalihuoltolain mukaan kuntoutustarpeen selvittämisen ja kuntoutusohjauksen lisäksi muun muassa ryhmätoiminta, elämänhallinnan valmennus ja sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden tukeminen. Myös kuntouttava työtoiminta luetaan sosiaalihuoltolaissa sosiaalisesti kuntoutukseksi. (L 1301/2014.) Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on monipuolinen osallisuus yhteiskunnassa. Lisäksi sosiaalisen kuntoutuksen tehtävänä on tukea kuntoutumista taloudellisten ja sosiaalisten tekijöiden avulla. (Koikkalainen & Sjöblom 2014, 75.)

Sosiaalisen kuntoutuksen erottaminen muista kuntoutuksen osa-alueista ei ole aina aivan yksiselitteistä. Kärjistäen sellainen kuntoutus, joka ei ole lääkinnällistä, ammatillista tai kasvatuksellista kuntoutusta, voidaan luokitella sosiaalisesti kuntoutukseksi. Sosiaalisen kuntoutuksen tarkoituksena on parantaa ihmisen sosiaalista toimintakykyä sekä lisätä hänen osallisuuttaan yhteiskunnassa. Sen tavoitteena on tukea kuntoutujaa sosiaalisissa suhteissa, asumisessa, vapaa-ajan toiminnassa sekä opiskelussa tai työssä. Kuntouttava työtoiminta on yksi sosiaalisen kuntoutuksen muodoista. (Kettunen ym. 2009, 207–208.)

3.4 Ohjaus

Kuntouttavassa työtoiminnassa ohjaus on keskiössä ja kuntouttava työtoiminta voi sisältää myös kuntoutusohjausta. Kuntouttava työtoiminta sisältää ohjausta työtoimintaan ja työelämän pelisääntöihin, mutta myös elämänhallintaan. Ohjaus suunnitellaan ja toteutetaan kuitenkin yksilöllisesti jokaiselle kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle heidän tarpeensa huomioon ottaen.

Ohjaus on prosessi, jossa ohjaaja ja kuntoutuja tekevät yhteistyötä kuntoutujan aloitteellisuuden, toimintavalmiuden ja osallisuuden vahvistamiseksi. Ohjaus on aina ta-

voitteellista toimintaa, joka kestää tietyn jakson ajan. Ohjaajan tehtävänä on yleensä ohjausprosessin jäsentäminen ja ohjaajan rooli korostuu prosessin siirtymätilanteissa. Parhaimmillaan ohjaus toteutuu kunnioittavassa ja kohtaavassa vuorovaikutussuhteessa ohjaajan ja kuntoutujan välillä. (Vehviläinen 2014, 12–14.)

Ohjausta tapahtuu niin yksilö-, ryhmä- kuin yhteisötasolla. Tavallisimmin ohjaus mielletään yksilötasolla tapahtuvana ohjaajan ja kuntoutujan kahdenkeskisenä toimintana. Ohjaus voi kuitenkin tapahtua myös ryhmämuotoisena esimerkiksi vertaisryhmässä. Yhteisötason ohjausta ovat ohjaukseen liittyvät puitteet ja rakenteet, kuten ohjeet, verkkosivut, kurssit, ohjaustapaamiset tai tiedotustilaisuudet. Myös yhteisön tai organisaation mielipiteet ohjauksesta ja sen keinoista vaikuttavat ohjaukseen yhteisötasolta. (Vehviläinen 2014, 14–15.)

Ohjaus lähtee liikkeelle kuntoutujan tilanteesta kohti hänen päämääräänsä, mutta myös ohjaajan henkilökohtaiset mielipiteet ja arvot voivat vaikuttaa ohjaukseen. Myös ohjausta järjestävällä yhteisöllä on omat tavoitteensa ohjaukselle. Ohjausprosessin eri toimijoiden tavoitteet voivat olla ristiriidassa keskenään, mikä vaikuttaa ohjauksella saavutettaviin tuloksiin. (Vehviläinen 2014, 16–17.)

Kuntoutusohjaus on ohjausta ja neuvontaa psyykkisten, fyysisten ja sosiaalisten ongelmien selvittämiseksi. Sitä järjestää erikoissairaanhoidon lisäksi kunnan sosiaali-toimi. Tavoitteena on mahdollisimman itsenäinen ja sujuva arki sekä asiakkaan toimintamahdollisuuksien tukeminen. Kuntoutusohjauksen tehtävänä on aktivoida asiakasta yleisten palveluiden käyttämiseen ja ohjata asiakasta oikeisiin palveluihin. (Karjalainen 2015.) Kuntouttava työtoiminta voi sisältää myös kuntoutusohjausta asiakkaiden tarpeista riippuen.

4 Kuntouttava työtoiminta

4.1 Kuntouttavan työtoiminnan periaatteet

Kuntouttavaa työtoimintaa järjestetään työllistymismahdollisuuksien ja elämänhallinnan parantamiseksi. Kuntouttavaan työtoimintaan liittyy vahvasti myös jakson onnistumisen arviointi ja jatkosuunnitelmien laatiminen työllistymisen tukemiseksi. (Kähäri-Wiik ym. 2007, 66). Kuntouttava työtoiminta suunnitellaan asiakkaalle riittävän vaativaksi ja työmarkkinoille pääsyn kannalta mielekkääksi. Myös asiakkaan työ- ja toimintakyky sekä osaaminen ja mahdolliset vakaumukset otetaan huomioon jo kuntouttavaa työtoimintaa suunniteltaessa. (L 2.3.2001/189.) Kuntouttavan työtoiminnan työtehtävät voivat olla esimerkiksi kierrätys- tai purkutehtäviä, avustavia tehtäviä vanhustenhuollossa sekä siivous- tai puistotyötä (Kari ym. 2013, 176).

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta määrittää kuntouttavan työtoiminnan järjestämistä ja sisältöä (L 2.3.2001/189). Uudessa sosiaalihuoltolaissa kuntouttava työtoiminta luetaan sosiaalipalveluksi (L 1301/2014). Muita kuntouttavaa työtoimintaa koskevia lakeja ovat työttömyysturvalaki, laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta, laki toimeentulotuesta ja laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta (L 1369/2014; L 30.12.1997/1412; L 30.12.2002/1290; L 916/2012).

Kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain tarkoituksena on parantaa pitkään työttömänä olleen elämänhallintaa ja edellytyksiä työllistymiseen. Kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä vastaa kunta, ja valtio maksaa kunnalle avustusta 10,09 euroa jokaiselta päivältä, jolloin asiakas osallistuu kuntouttavaan työtoimintaan. Kunta voi järjestää kuntouttavaa työtoimintaa joko itse tai yhteistyössä toisen kunnan, kuntayhtymän, yhdistyksen, säätiön, valtion viraston tai uskonnollisen yhdyskunnan kanssa, mutta yritykseltä kuntouttavaa työtoimintaa ei voi hankkia. Kuntouttava työtoiminta tapahtuu aina ilman työsuhdetta eikä kuntouttavalla työtoiminnalla saa korvata työsuhhteessa tehtävää työtä. (L 2.3.2001/189.)

Kuntouttavan työtoiminnan viikoittainen enimmäiskesto vähennettiin viidestä päivästä neljään päivään 1.7.2015 alkaen. Lakimuutoksen jälkeen kuntouttavan työtoiminnan jakso on pituudeltaan 3–24 kuukautta, ja viikoittainen aika 4–8 tuntia päivässä vähintään yhtenä ja enintään neljänä päivänä viikossa. Enintään kuntouttavaan työtoimintaan voi osallistua 320 päivänä 12 kuukauden aikana. (L 2.3.2001/189.)

Kela maksaa työttömyysetuutta saavalle kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle työttömyysturvalain mukaista kulukorvausta yhdeksän euroa jokaista kuntouttavaan työtoimintaan osallistumaansa päivää kohden (L 30.12.2002/1290). Sen sijaan toimeentulotukea saava kuntouttavan työtoiminnan asiakas saa toimeentulolain mukaista samansuuruisia toimintarahaa. Lisäksi kunnan sosiaalitoimi maksaa kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla matkakorvausta halvimman matkustustavan mukaan. (L 30.12.1997/1412.)

Kuntouttavaan työtoimintaan sovelletaan työturvallisuuslakia, ja kunta järjestää kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille tapaturmavakuutuslain mukaisen vakuutuksen työtoiminnassa tapahtuvaan tapaturmaan. Työterveyshuoltolaki ei kuitenkaan koske kuntouttavaa työtoimintaa. Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan järjestää työttömyysturvalain määrittämällä työssäkäyntialueella tai asiakkaan suostumuksella myös sen ulkopuolella. (L 2.3.2001/189.)

4.2 Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta koskee työmarkkinatukeen oikeutettuja tai toimeentulotukea saavia työttömiä työnhakijoita, joille on laadittu työllistymissuunnitelma. Lisäksi edellytetään, että henkilö on saanut työmarkkinatukea yli 500 päivää, tai on työttömyyspäivärahakauden jälkeen saanut työmarkkinatukea yli 180 päivää, tai on viimeisen vuoden aikana saanut pääasiallisena toimeentulonaan toimeentulotukea työttömyyden vuoksi. (L 2.3.2001/189.) Työttömyyspäivärahakaudella tarkoitetaan enintään 500 päivää maksettavaa peruspäivärahaa tai ansiopäivärahaa (L 30.12.2002/1290).

Alle 25-vuotiaiden nuorten osalta määräajat ovat hieman lyhyempiä. Nuorilta edellytetään joko 180 päivää työmarkkinatukea viimeisen vuoden aikana, työttömyyspäivärahauden verran työttömyyspäivärahaa tai että nuoren pääasiallinen toimeentulo viimeisen neljän kuukauden aikana on perustunut työttömyyden takia maksettuun toimeentulotukeen. Lisäksi nuorelle tulee olla tehtynä työllistymissuunnitelma ja työnhakijan haastattelu. (L 2.3.2001/189.)

Työllistymissuunnitelma laaditaan asiakkaalle ensimmäisessä TE-toimiston haastattelussa. Se perustuu asiakkaan omiin työhön ja koulutukseen liittyviin tavoitteisiin sekä palvelutarpeen arvioon. Työllistymissuunnitelmaan kirjataan asiakkaalle suunnitellut työllistymisen edistämiseen liittyvät palvelut. Lisäksi suunnitelmassa voidaan mainita toimia asiakkaan terveydentilan, työkyvyn, osaamisen tai toimintakyvyn selvittämiseksi ja parantamiseksi. Aktivointisuunnitelma korvaa tarvittaessa työllistymissuunnitelman, joten aktivointisuunnitelman laatimisen jälkeen uutta työllistymissuunnitelmaa ei enää tarvitse laatia. (L 916/2012.)

Kuntouttavaa työtoimintaa voidaan järjestää myös ennen työmarkkinatuen ja toimeentulotuen määräaikojen täyttymistä, jos asiakas itse sitä pyytää ja muut edellytykset täyttyvät. Työ- ja elinkeinotoimiston sekä kunnan on kuitenkin arvioitava, että kuntouttava työtoiminta tukee asiakkaan työ- ja toimintakykyä sekä elämänhallintaa parhaiten. Kansaneläkelaitos toimittaa Työ- ja elinkeinotoimistolle tiedon henkilöistä, joiden kohdalla työmarkkinatuen ja työttömyyspäivärahan määräajat aktivointisuunnitelman laatimiselle täyttyvät. (L 2.3.2001/189.)

4.3 Aktivointisuunnitelma

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta velvoittaa kuntaa ja TE-toimistoa laatimaan viipymättä pitkään työttömänä olleille yksilöllisen aktivointi- ja palvelusuunnitelman yhteistyössä asiakkaan kanssa (Kivekäs ym. 2008, 36). Aktivointisuunnitelman tarkoituksena on kartoittaa asiakkaan tilanne, ja tavoitteena parantaa elämänhallintaa ja tukea työllistymistä esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan avulla. Suunnitelman

tulisi olla työelämään tähtäävä ja riittävän laaja. Mahdollisiin oppimisvaikeuksiin, sekä päihde- ja mielenterveysongelmiin pyritään vaikuttamaan ennen kuntouttavan työtoiminnan aloittamista. (Kettunen ym. 2009, 217.)

Aktivointisuunnitelman kesto, muuttuminen ja keskeytyneen suunnitelman jatkaminen päätetään yhdessä kunnan, TE-toimiston ja asiakkaan kesken. Asiakkaalla on velvollisuus osallistua aktivointisuunnitelman laatimiseen ja oikeus käyttää halutesaan tukihenkilöä apunaan. Suunnitelmassa tulee olla asiakkaan koulutukseen ja työuraan liittyvät tiedot, arvio asiakkaan aiempien työllistymissuunnitelmien työvoimapalveluiden vaikuttavuudesta sekä arvio aiempien suunnitelmien toteutumisesta. Lisäksi aktivointisuunnitelmaan kirjataan suunnitellut toimenpiteet, joiden tulisi ensisijaisesti olla työtä, työtarjouksia tai julkisia työvoimapalveluja. Näiden ohella suunnitelma voi sisältää työllistymismahdollisuuksia tai asiakkaan työ- ja toimintakykyä parantavia koulutus-, kuntoutus-, sosiaali- tai terveyspalveluita. Aktivointisuunnitelmassa määritellyt toimenpiteet on aloitettava viipymättä. (L 2.3.2001/189.)

Jos asiakkaalle suunnitellaan kuntouttavaa työtoimintaa, se tulee kirjata aktivointisuunnitelmaan. Aktivointisuunnitelmassa tulee olla kuntouttavan työtoiminnan järjestämispaikka ja kuvaus, päivittäinen ja viikoittainen kesto sekä kuntouttavan työtoiminnan jakson pituus ja alkamisajankohta. Lisäksi aktivointisuunnitelmaan merkitään ajankohta, jolloin aktivointisuunnitelma tarvittaessa uusitaan ja samalla arvioidaan kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksia asiakkaalle. (L 2.3.2001/189.)

Aktivointisuunnitelman katsotaan keskeytyneen kuukausi siitä, kun asiakas on työllistynyt tai aloittanut yritystoiminnan tai tutkintoon johtavat päätoimiset opinnot. Viime kädessä Työ- ja elinkeinotoimisto tai kunta päättää, milloin aktivointisuunnitelma katsotaan keskeytyneeksi. Ennen keskeytymispäätöstä asiakasta itseään on kuultava asiasta. (L 2.3.2001/189.)

4.4 Ajankohtaisia lakimuutoksia

Uuden työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta säädetyn lain myötä myös lakiin kuntouttavasta työtoiminnasta tuli muutoksia 1.1.2015. Muutosten tarkoituksena oli korostaa palveluiden tarjoamista palvelutarpeen mukaan ja kuntouttavan työtoiminnan kuntoutuksellista puolta. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015a.) Viimeisimmät muutokset lakiin kuntouttavasta työtoiminnasta astuivat voimaan 1.7.2015, kun kuntouttavan työtoiminnan päivien enimmäismäärä putosi viidestä neljään päivään viikossa. (L 2.3.2001/189.) Tällä hetkellä voimassa olevat aktivointisuunnitelmat tulee tarkistaa lain mukaisiksi 31.12.2015 mennessä (L 142/2015).

Lakimuutos vaikutti myös aktivointisuunnitelman sisältöön. Jatkossa aktivointisuunnitelma laaditaan aina, mikäli henkilö ei työ- tai toimintakykynsä vuoksi pysty osallistumaan julkisiin työvoimapalveluihin tai työhön. Aktivointisuunnitelmaan tulee kirjata työ- ja toimintakykyä parantavia sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluita tai kuntouttavaa työtoimintaa. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015a.)

Työllistymistä edistävällä monialaisella yhteispalvelulla tarkoitetaan TE-toimiston, Kelan ja kunnan yhteistoimintamallia. Työllistämistä edistävän monialaisen yhteispalvelun tarve arvioidaan, kun henkilö on saanut työmarkkinatukea 300 päivän ajan tai on ollut työttömänä yhtäjaksoisesti yli vuoden. Alle 25-vuotiaiden kohdalla riittää puolen vuoden yhtäjaksoinen työttömyys. Työllistymistä edistävä monialainen yhteispalvelu lähtee liikkeelle asiakkaan palvelutarpeen arvioimisesta kolmen kuukauden kartoitusjakson aikana. TE-toimisto, kunta ja asiakas laativat yhdessä monialaisen työllistymissuunnitelman, jossa sovitaan asiakkaan palvelutarpeen mukaisista palveluista asiakkaan työllistymisen edistämiseksi. Palvelut voivat olla sosiaali-, terveys- ja kuntoutuspalveluita sekä julkisia työvoimapalveluita. (L 1369/2014.)

Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta astui voimaan vuoden 2015 alusta, mutta monialaisen yhteispalvelun toimipisteiden on oltava toiminnassa viimeistään vuoden 2016 alusta lähtien (L 1369/2014). Jatkossa asiakkaalle ei siis tar-

vitse laatia erikseen aktivointisuunnitelmaa jos hänelle on laadittu monialainen työllistymissuunnitelma, vaan tarpeelliset tiedot kirjataan monialaiseen työllistymissuunnitelmaan. Monialainen työllistymissuunnitelma laaditaan kaikille monialaiseen yhteispalveluun ohjatuille asiakkaille ja se voi pitää sisällään myös kuntouttavaa työtoimintaa. (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015a.)

Uusi sosiaalihuoltolaki astui voimaan 1.4.2015. Se määrittää kuntouttavan työtoiminnan kunnan järjestämäksi sosiaalipalveluksi. Uuden lain myötä jokaiselle kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle on nimettävä omatyöntekijä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2014.)

Sosiaalihuoltolain ja työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta säättävän lain lisäksi lähivuosina on tulossa monia muita lakimuutoksia, jotka vaikuttavat kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen. Sosiaali- ja terveystieteiden on tarkoitus tulevaisuudessa siirtyä hallituksen vastikään päättämien Sote-alueiden hoidettaviksi (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015b). Samoin hallitusohjelmassa olevan perustulokokeilun pitäisi alkaa näillä näkymin vuonna 2017 (Sosiaali- ja terveysministeriö 2015a). Perustulokokeilu vaikuttaa kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen, sillä myös kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille tulisi tällöin etuudeksi perustulo ainakin niillä alueilla, joilla kokeilu suoritetaan. Lisäksi toimeentulotuki siirretään kunnalta Kelan hoidettavaksi vuonna 2017 (Kela 2015). Tulevat muutokset ja kokeilut lisäävät todennäköisesti muutosvaiheessa myös kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden ohjauksen ja neuvonnan tarvetta henkilökohtaisten asioiden hoitamisessa.

4.5 Aiemmat tutkimukset

Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen kolmen vuoden välein teettämän kuntakyselyn yhtenä aihealueena on kuntouttava työtoiminta. Vuoden 2013 kuntouttavaa työtoimintaa koskevan osaraportin mukaan noin 60 % kunnista järjesti kuntouttavaa työtoimintaa pääosin omana toimintanaan, mutta kuntouttavaa työtoimintaa järjestettiin myös muilla tavoin työyhteisöissä, työhön valmennuksena, ryhmätoimintana ja

yksilöohjauksena. Osaraportista selvisi myös, että yleisimmin kuntouttavan työtoiminnan jaksoa seurasi uusi kuntouttavan työtoiminnan jakso. (Virtanen 2013, 3–4, 9.)

KOPPI-hankkeen tavoitteena oli kehittää kuntouttavan työtoiminnan sisältöä ja rooleja sekä linkittää kuntouttavaa työtoimintaa paremmin muihin kuntoutusta edistäviiin palveluihin. Myös asiakkaan merkitystä palveluiden kehittämisessä korostettiin. Hanke toimi Espoossa, Vantaalla ja Forssan seudulla vuosina 2011–2015. Hanke vahvisti yhteistyörakenteita, selkeytti kuntouttavaa työtoimintaa vastaamaan paremmin asiakkaiden tarpeita ja korosti moniammatillisen yhteistyön merkitystä. (Karjalainen, Kirjavainen, Mattila, Sipilä & Valkonen 2015, 6, 81.)

Peppi Saikun Terveysten ja hyvinvoinninlaitokselle tekemän katsauksen (2015) mukaan vastaavia työnomaiseen toimintaan sosiaaliturvan vähentämisen tai menettämisen uhalla velvoittavia toimenpiteitä löytyy myös muista Euroopan maista. Tällaisia pitkään työttömänä olleille suunnattuja toimenpiteitä ovat esimerkiksi Ruotsin työ- ja kehittämistakuuseen kuuluva työllistämisvaihe sekä hyvinvointi- ja resurssityö, Saksan yhden euron työ ja kansalaistyö, Tanskan hyötytyö sekä Iso-Britannian pakollinen työtoiminta ja yhteistyö. (Saikku 2015, 35–36).

Katja Koposen Espoon työvoiman palvelukeskukseen tekemä opinnäytetyö (2015) selvittää kuntouttavan työtoiminnan työtoimintapaikan ydintekijöitä kehittämistyön keinoin. Koposen mukaan kuntouttavan työtoiminnan työtoimintapaikan ydintekijöitä ovat perehdytys, sosiaaliset kontaktit, tavoitteellisuus, toimiva yhteistyö, työtehtävät, työyhteisön merkitys, jatkosuunnitelma, ohjaus, tuki ja kuntouttavan työtoiminnan rakenteet. (Koponen 2015, 22, 41.)

Sirpa Jantunen kehitti opinnäytetyönään (2015) Hausjärven kunnalle asiakaslähtöistä ja osallistavaa arviointimallia kuntouttavaan työtoimintaan (Jantunen 2015, 41). Titta Ylimäki taas selvitti laadullisella opinnäytetyöllään (2015), millainen merkitys kuntouttavalla työtoiminnalla oli hänen haastattelemlleen kymmenelle kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle. Tuloksena oli, että kuntouttavaan työtoimintaan motivoi-

tuneet asiakkaat kokivat työtoiminnan merkityksellisenä mielenterveyden edistämisessä. Myös ohjauksen laadulla oli asiakkaiden mielestä merkitystä. (Ylimäki 2015, 23, 31–33.)

5 Mänttä-Vilppulan työllisyydenhoitopalvelut

5.1 Mänttä-Vilppulan työttömyystilanne

Mänttä-Vilppulassa oli huhtikuussa 2015 yhteensä 10 697 asukasta (Väestörekisterikeskus 2015). Työvoimaa Mänttä-Vilppulassa oli yhteensä 4531 henkilöä huhtikuussa ja työttömyysaste oli 14,1 %. Työttömien osuus on vähentynyt viidellä prosentilla vuoden 2014 huhtikuuhun verrattuna. Työttömänä työnhakijana oli yhteensä 639 henkeä, joista 57 % oli miehiä. Yli vuoden työttömänä olleita oli 188 henkilöä, kun taas avoimia työpaikkoja oli 66. Nuoria alle 25-vuotiaita työttömiä oli 84. (Pirkanmaan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015.)

Pirkanmaan työttömyysaste huhtikuussa 2015 oli 14,5 % ja koko maan työttömyysaste 12,9 % (Työ- ja elinkeinoministeriö 2015a). Pirkanmaalla kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden määrä kasvoi 50 % huhtikuussa 2015 verrattuna vuoden takaiseen tilanteeseen. (Pirkanmaan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus 2015.)

Työllistymistä edistävää monialaista yhteispalvelua määrittävän lain mukaisesti Pirkanmaalle perustetaan neljä TYP-verkostoa. Mänttä-Vilppula kuuluu Itäiseen alueeseen yhdessä Juupajoen, Virtojen ja Ruoveden kanssa. (Mänttä-Vilppulan kaupunginhallitus 2015.) Mänttä-Vilppulan kaupungintalolle perustetaan yhteispalvelupiste joka aloittaa toimintansa 1.12.2015. Kaupunki palkkaa yhteispalvelupisteeseen yhden palveluneuvojan, jonka koulutuksesta vastaa Pirkanmaan TE-keskus. (KMV-lehti 2015.)

5.2 Työllisyydenhoitopalvelut

Mänttä-Vilppulan kaupunginvaltuusto perusti 14.11.2011 työllisyydenhoitopalvelut-yksikön kaupunginhallituksen alaisuuteen. Yksikön toiminta käynnistyi alkuvuodesta 2012. Vuosina 2010–2012 toiminut VALMA-hanke teki myös merkittävää työtä pitkäaikaistyöttömien palveluiden kehittämisessä. VALMA-hanke oli kaupungin ja Pirkanmaan ELY-keskuksen yhteinen kehittämishanke pitkäaikaistyöttömyyden vähentämiseksi ja siinä työskenteli yksi työnohjaaja. (Hjelt 2015a.) Työllisyydenhoitopalveluiden tavoitteena on vähentää Mänttä-Vilppulan pitkäaikaistyöttömyyttä ja pitkäaikaista riippuvuutta sosiaaliturvasta. (Mänttä-Vilppula 2015.)

Mänttä-Vilppulan työllisyydenhoitopalvelut toimii omana yksikkönään eikä esimerkiksi sosiaalitoimen alla kuten useissa muissa kunnissa. Yhteistyö sosiaalitoimen kanssa on kuitenkin tiivistä. (Mänttä-Vilppula n.d.) Tällä hetkellä työllisyydenhoitopalveluissa työskentelee palveluohjaaja ja palveluneuvoja, etsivä nuorisotyöntekijä, nuorten yksilövalmentaja, työkeskuksen johtaja sekä Kaupunki viihtyisäksi -hankkeen työsuunnittelija ja yksilöohjaaja. Työllisyyspäällikkönä toimii kaupunginlakimies. Työllisyydenhoitoyksikkö saa rahoitusta mm. Pirkanmaan ja Pohjanmaan ELY-keskuksilta, Pirkanmaan TE-toimistolta sekä Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastolta. (Mänttä-Vilppula 2015.)

Kaupungin työllisyydenhoitopalveluiden oma työkeskus tarjoaa työhön sijoittumista edistäviä palveluita. Asiakkaita työkeskuksessa on noin 25. Työtoiminta koostuu pääasiassa puu- ja metallitöistä sekä toimisto- ja siivoustehtävistä. Tavoitteena on asiakkaiden ammattitaidon ylläpitäminen ja osaamisen lisääminen. Työkeskuksessa asiakkaat ovat kuntouttavan työtoiminnan, palkkatuen tai työkokeilun kautta. (Mänttä-Vilppula 2015.)

Työllisyydenhoitopalveluilla on myös Ympäristön parantamistyöt 2015 -hanke, jonka tarkoituksena on edistää työllistymistä ja samalla kehittää kaupungin keskusta-alueiden ympäristöjä. Hankkeessa on kaksi kuuden hengen ryhmää, joista molem-

missa ohjaajana toimii oma työsuunnittelija. Toinen ryhmä keskittyy ympäristön parantamiseen ja toinen hoitaa rakennuksissa ja kiinteistöissä tarvittavia järjestelyjä. Hanke jatkuu vuoden 2015 loppuun asti. (Mänttä-Vilppula 2015.)

Lisäksi työllisydenhoitopalveluilla on Kaupunki viihtyisäksi -hanke vuoden 2016 loppuun asti. Myös tämän hankkeen tarkoituksena on vähentää työttömyyttä, mutta kuntouttava työtoiminta tässä hankkeessa ei ole mahdollista. Sen sijaan keinoja työttömyden vähentämiseksi ovat ohjaus, työkokeilu ja palkkatuettu työ. Hankkeessa työskentelee yksilöohjaaja, joka antaa yksilöllistä ohjausta työllistymisen edistämiseksi myös muille kuin hankkeessa toimiville asiakkaille. (Mänttä-Vilppula 2015.)

Työllisydenhoitopalveluihin kuuluu myös kaupungin etsivä nuorisotyö ja nuorten työpajatoiminta. Molemmat on suunnattu 15–29 -vuotiaille koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolella oleville nuorille, jotka tarvitsevat tukea ja ohjausta palveluiden pariin. Nuoret voivat hakeutua palvelun piiriin itse esimerkiksi facebookin, sosiaalitoimen tai TE-toimiston kautta. Oppilaitoksilla ja puolustusvoimilla on velvollisuus ilmoittaa keskeyttäneistä nuorista kaupungin etsivälle nuorisotyöntekijälle. Toimintaan osallistuminen on vapaaehtoista, mutta yhdessä sovittuihin asioihin nuoren tulee sitoutua. (Mänttä-Vilppula 2015.)

Nuorten työpajatoiminta on Mänttä-Vilppulassa tällä hetkellä seinätöntä ja tapahtuu pitkälti yksilöohjauksen keinoin. Nuori voi olla samalla kuntouttavan työtoiminnan asiakkaana missä tahansa työtoimintapaikassa, ja saada yksilövalmennusta sinne. Nuorten yksilövalmentajan toimipiste sijaitsee työkeskuksen yhteydessä ja yksilövalmentaja työskentelee myös työkeskuksessa olevien nuorten kanssa kehittämällä nuorten työpajatoimintaa työkeskuksen sisällä. Nuorten työpajatoimintaa rahoittaa Pohjanmaan ELY-keskus. (Hjelt 2015a; Mänttä-Vilppula 2015.)

5.3 Kuntouttava työtoiminta Mänttä-Vilppulassa

Kuntouttavan työtoiminnan paikkaa suunniteltaessa otetaan huomioon asiakkaan työ- ja toimintakyky, mahdollinen ammatti ja kiinnostuksen kohteet sekä asiakkaan omat toiveet. Suurin osa kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista osallistuu kuntouttavaan työtoimintaan heinäkuusta alkaen neljä tuntia päivässä neljänä päivänä viikossa, mutta kuntouttavan työtoiminnan määrä suunnitellaan aina yksilöllisesti vastaamaan asiakkaan tarpeita, ja myös pienempi työssäolopäivien määrä on mahdollinen. Lisäksi on huomioitava, että asiakas pääsee kulkemaan työtoimintapaikkaan joko kävellen, bussilla tai omalla autolla. (Mänttä-Vilppula n.d.)

Työllisyydenhoitopalveluiden omien palveluiden lisäksi kuntouttavaa työtoimintaa järjestävät useat eri kaupungin yksiköt. Asiakkaita voidaan sijoittaa heidän toiveidensa ja tarpeidensa mukaan kouluihin, varhaiskasvatukseen, kirjastoihin, siivous- ja ruokapalveluihin, kiinteistöpuolelle, nuorisotoimeen tai tietohallintoon. Yksiköt voivat ottaa ohjaukseensa kerrallaan rajallisen määrän kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita, sillä ohjaus tapahtuu oman toiminnan ohella. (Hjelt 2015b.)

Työllisyydenhoitopalvelut ostaa kuntouttavaa työtoimintaa noin pariltakymmeneltä eri yhdistykseltä, seurakunnalta, säätiöltä, kuntayhtymältä ja uskonnolliselta yhdyskunnalta (Hjelt, V. 2015b). Osa yhdistyksistä on keskittynyt kuntouttavan työtoiminnan ja muiden työllistymistä edistävien palveluiden järjestämiseen ja palkannut työntekijöitä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden ohjaamiseen. Toiset palvelunjärjestäjät järjestävät kuntouttavaa työtoimintaa muun toimintansa ohella, jolloin myös ohjausresurssit ovat pienempiä. (Hjelt 2015a.)

Kaupunki maksaa palvelunjärjestäjille korvausta kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä. Kuntouttavan työtoiminnan asiakas ja palvelunjärjestäjä palauttavat kaupungille kuukausittain työssäoloilmoituksen, johon merkitään toteutuneet työtoimintapäivät. Lisäksi työssäoloilmoitukseen merkitään matkat, joille haetaan sosiaalitoi-

mesta kilometrikorvausta. Sekä asiakas että palvelunjärjestäjä allekirjoittavat lomakkeen. (Hjelt 2015a; Hjelt 2015b.)

Palvelunjärjestäjien ja työllisyydenhoitopalveluiden kesken pidetään säännöllisesti välityömarkkinapalavereita noin viisi kertaa vuodessa. Välityömarkkinapalaverit toimivat tiedonvälityskanavana, joissa työllisyydenhoitopalveluiden on mahdollista tiedottaa palvelunjärjestäjiä uusista tai muuttuneista käytännöistä. Lisäksi välityömarkkinapalavereissa on lyhyitä luentoja kuntouttavaan työtoimintaan liittyvistä aiheista. Palavereissa on myös mahdollista keskustella ajankohtaisista asioista sekä jakaa kokemuksia ja toimivia käytäntöjä toisten palvelunjärjestäjien kanssa. (Hjelt 2015a.)

6 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää kuntouttavan työtoiminnan nykytilanne Mänttä-Vilppulassa ja analysoida Työllisyydenhoitopalveluiden keräämästä aineistosta kuntouttavan työtoiminnan sisältöä. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa tietoa kuntouttavasta työtoiminnasta ja lakimuutoksen vaikutuksesta kuntouttavan työtoiminnan järjestäjille.

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset:

1. Millaisia työtehtäviä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat tekevät, millaisina ajankohtina ja missä eri paikoissa he työtehtäviä suorittavat?
2. Millaista on kuntouttavan työtoiminnan ohjaus ja mitä se sisältää eri työtoimintapaikoissa?

7 Opinnäytetyön aineisto ja aineiston analyysi

7.1 Aineiston keruu

Opinnäytetyö koostui kolmesta eri ajankohtana kerätystä aineistosta, joista kaksi ensimmäistä olivat Mänttä-Vilppulan työllisyydenhoitopalveluiden keräämiä. Ensimmä-

mäisenä aineistona oli huhtikuun aikana kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille teetetty kysely ja toisena oli maaliskuussa kuntouttavan työtoiminnan palvelunjärjestäjille lähetetty sähköpostikysely. Kolmantena aineistona opinnäytetyössä oli palvelunjärjestäjille syyskuussa lähetetty uusi sähköpostikysely, joka toteutettiin yhteistyössä työllisydenhoitopalveluiden kanssa. Tutkimukseen osallistui 167 kuntouttavan työtoiminnan asiakasta ja yhteensä 15 eri palvelunjärjestäjää.

Työllisydenhoitopalvelut oli aloittanut kyseisten aineistojen keräämisen jo ennen kuin tämän opinnäytetyön tekemisestä oli sovittu, joten palvelunjärjestäjille lähetettyä toista sähköpostikyselyä lukuun ottamatta kysymykset ovat työllisydenhoitoyksikön muotoilemia. Työllisydenhoitopalveluiden keräämät aineistot sain käyttööni toukokuussa. Ensimmäisenä aineistona käsitellään kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille teetettyä kyselyä, vaikka ensimmäinen sähköpostikysely palvelunjärjestäjille toteutettiin jo aiemmin, koska on selkeämpää käsitellä palvelunjärjestäjille toteutettuja kyselyjä samassa yhteydessä.

Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille teetettiin lomakekysely, jossa asiakkaita pyydettiin pitämään kirjaa työtehtävistään päivittäin huhtikuun ajan. (Liite 3.) Huhtikuussa kuntouttavaan työtoimintaan oli mahdollista osallistua enintään viitenä päivänä viikossa, sillä lain määrittämä neljä enimmäispäivää viikossa astui voimaan vasta 1.7.2015 (L 2.3.2001/189). Lomakkeeseen asiakkaan tuli kirjoittaa päivittäin tekemänsä työtehtävät, kuntouttavan työtoiminnan kesto ja kellonaika sekä paikka, jossa hän on kuntouttavaan työtoimintaan osallistunut. Kyselylomakkeeseen tuli merkitä myös poissaolot ja niiden syyt. Lisäksi lomakkeessa oli tilaa lisätiedoille, ja lomakkeeseen tuli sekä asiakkaan että palvelunjärjestäjän allekirjoitukset.

Kysely toteutettiin kokonaistutkimuksena kaikille Mänttä-Vilppulan kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille. Työllisydenhoitoyksikkö lähetti lomakkeet ja ohjeistuksen niiden täyttämiseen kuntouttavan työtoiminnan palvelunjärjestäjille, jotka ohjeistivat kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita lomakkeen täyttämässä. (Liite 2.) Lomake

korvasi huhtikuun ajalta kuntouttavasta työtoiminnasta kuukausittain täytettävän työssäoloilmoituksen.

Kyselyn kerääminen oli jo aloitettu ennen kuin sitä suunniteltiin käytettäväksi tässä opinnäytetyössä, joten vastaajia ei voitu tiedottaa aineiston käytöstä tutkimusaineistona tässä opinnäytetyössä. Mänttä-Vilppulan työllisyydenhoitopalvelut toteutti kyselyn nimellisenä, koska kyselylomake korvasi samalla huhtikuun työssäoloilmoituksen. Kopioimisvaiheessa aineisto anonymisoitiin opinnäytetyötä varten peittämällä lomakkeista vastaajien nimet. Anonymisoinnilla tarkoitetaan sitä, että aineistosta poistetaan tunnistetiedot, kuten nimet tai henkilötunnukset, joista henkilön voisi tunnistaa (Kuula 2011, 200). Kopioimisvaiheessa aineistoon merkittiin vastaajan sukupuoli.

Toisena ja kolmantena aineistona opinnäytetyössä olivat kuntouttavan työtoiminnan palvelunjärjestäjille tehdyt sähköpostikyselyt. Mänttä-Vilppulan työllisyydenhoitopalvelut toteutti ensimmäisen sähköpostikyselyn yhdistyksille maaliskuussa. Kysely lähetettiin kaikkiaan 17 eri palvelunjärjestäjälle, ja heistä 65 % vastasi kyselyyn. Kaupungin omille palvelunjärjestäjille kyselyä ei lähetetty. Sähköpostikyselyssä kysyttiin yleisiä tietoja kyseisestä yhdistyksestä tai toimijasta, kuntouttavasta työtoiminnasta sekä kuntouttavaan työtoimintaan liittyvästä ohjauksesta. Kyselystä otettiin tähän opinnäytetyöhön mukaan ainoastaan kaksi kysymystä. (Liite 1., kysymykset numero 3. ja 7.)

Ensimmäisessä opinnäytetyöhön mukaan otetussa kysymyksessä kysyttiin, millaisia ohjaajaresursseja palvelunjärjestäjällä on kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen. Vastaukseen pyydettiin merkitsemään ohjaajana toimivan henkilön nimi, koulutus, kokemus, erityisala sekä käytettävyys kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden ohjaukseen. Toisessa kysymyksessä pyydettiin palvelunjärjestäjiä esittämään toiveitaan kaupungille. Tästä kohdasta opinnäytetyössä huomioitiin ainoastaan ne toiveet, jotka liittyivät kuntouttavan työtoiminnan ohjaukseen.

Sähköpostikyselyn vastaajista osa oli vastannut vain muutamaa kohtaan, ja lisäksi pieni osa vastauksista vaikutti epäluotettavilta kyselyn toteuttajien mielestä, joten yhdessä toimeksiantajan kanssa päädyttiin tekemään palvelunjärjestäjille uusi sähköpostikysely vastausten täydentämiseksi. Uusi kysely lähetettiin yhteensä 15 palvelunjärjestäjälle syyskuussa, ja tällä kertaa vastausprosentiksi muodostui 53 %. Toinen sähköpostikysely lähetettiin myös kahdelle kaupungin omalle kuntouttavan työtoiminnan järjestäjälle. Toimeksiantaja hoiti kyselyn lähettämisen, joten erillistä lupaa sähköpostiosoitteiden hankkimiseen opinnäytetyötä varten ei tarvittu.

Uuden kyselyn kysymykset laadittiin yhteistyössä opinnäytetyön toimeksiantajan kanssa. (Liite 4.) Kysymyksiä kyselyyn valikoitui yhteensä kolme, jotta kysely olisi mahdollisimman helppo ja nopea vastata. Vastausten oikeellisuuden varmistamiseksi päädyttiin ensimmäisessä kysymyksessä siihen, että työllisyydenhoitopalveluiden edustaja kertoi oman käsityksensä kyseisen palvelunjärjestäjän ohjausresursseista ja palvelunjärjestäjää pyydettiin kommentoimaan työllisyydenhoitopalveluiden näkemystä. Ensimmäinen kysymys muotoutui muotoon pitikö työllisyydenhoitoyksikön edustajan käsitys palvelunjärjestäjän ohjausresurssista kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseksi paikkansa. Toiseksi kysyttiin, mitä ohjaus sisältää. Kolmanneksi palvelunjärjestäjällä oli mahdollisuus ilmaista toiveita siitä, millaista tukea hän kaupungilta haluaisi kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen.

7.2 Aineiston analyysi

Kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta pidetään usein kaiken tutkimuksen lähtökohdana, sillä se auttaa muodostamaan ilmiöstä kokonaiskuvaa ja ymmärtämään ilmiötä syvemmin. Kvantitatiivisen eli määrällisen tutkimuksen avulla taas päästään kvalitatiivista tutkimusta tarkempiin tutkimustuloksiin. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tulokset ilmaistaan yleensä sanallisesti ja kvantitatiivisen tutkimuksen tulokset esitetään tyyppillisesti lukuina. (Kananen 2010, 37, 41–42.) Kvantitatiivisen tutkimuksen keinoina ovat numeeriset ja tilastolliset menetelmät, kun taas kvalitatiivinen tutkimus pyrkii kuvaamaan tutkimuskohteen ominaisuuksia kokonaisvaltaisemmin. Käyt-

tämällä sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista tutkimusotetta voidaan samaa tutkimuskohdetta lähestyä erilaisin keinoin. (Lähdesmäki, Hurme, Koskimaa, Mikkola, & Himberg 2009.)

Kvantitatiivisessa tutkimuksessa aineistoa on tyypillisesti useista kymmenistä satoihin. Kvantitatiivisessa tutkimuksessa tutkitaan muuttujia eli mitattavissa olevia ominaisuuksia. Siksi käsitteet on määriteltävä niin, että niitä voidaan mitata. Muuttujia mitataan erilaisten mittareiden avulla. (Kananen 2010, 38–39, 79–80.) Aineistoa voidaan jäsentää luokittelemalla aineisto omiksi luokikseen. Luokittelu auttaa tarkastelemaan aineistosta luokiteltujen asioiden esiintyvyyttä ja esittämään tuloksia esimerkiksi taulukoiden avulla. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93.)

Tutkimuksessa käytettävät kysymykset voidaan jakaa karkeasti avoimiin ja suljettuihin kysymyksiin. Suljettuja kysymyksiä ovat kysymykset, joihin voidaan vastata hyvin lyhyesti tai joissa kysytään jotain fakta-asiaa, esimerkiksi nimeä tai lukumäärää. Avoimissa kysymyksissä käytetään kysymyssanoja ja niihin vastaaminen vaatii suljettuja kysymyksiä pidempää selittämistä. Avoimet kysymykset ovat tarkin kysymysmuoto ja niillä saatuja vastauksia voidaan luokitella erittelemällä sisältöä. Luokittelussa tieto menettää tarkkuuttaan eikä luokiteltua aineistoa voida palauttaa enää yhtä tarkaksi kuin luokittelematon aineisto. (Kananen 2010, 56–57, 84–85.) Avointen kysymysten käsittely tilastollisin menetelmin ja sisällön erittelyllä onnistuu, kun vastaukset on ensin luokiteltu luokiksi. Luokkia voi myöhemmin vielä yhdistellä tarpeen mukaan. (Aaltola & Valli 2010, 248.)

Kvalitatiivisen tutkimusanalyysin tarkoituksena on tiivistää ja jäsentää olemassa oleva aineisto uuteen muotoon niin, että tutkimuksen kannalta olennainen jää jäljelle. Keinoja ovat esimerkiksi teemoittelu ja luokittelu. (Aaltola & Valli 2010, 193.) Teemoittelemisella tarkoitetaan kvalitatiivisen aineiston ryhmittelyä aihepiireittäin teemojen vertailua varten. Se painottaa erityisesti teemojen sisältöä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93.) Teemoittelu voidaan toteuttaa jäsentämällä ensimmäisestä vastauksesta mahdollisimman paljon asioita auki teema kerrallaan. Näin saatua kuvaa täydenne-

tään seuraavista vastauksista löytyvillä asioilla kunnes koko aineisto on käyty läpi. (Aaltola & Valli 2010, 194.)

Opinnäytetyön aineiston analysoinnissa käytettiin sekä kvantitatiivisia että kvalitatiivisia menetelmiä aineiston monipuolisuuden vuoksi. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkailta kerätty aineisto on määränsä perusteella selvästi kvantitatiivinen tutkimus, ja opinnäytetyön puitteissa kaikkien vastausten läpikäyminen kvalitatiivisin keinoin ei olisi ollut mahdollista. Palvelunjärjestäjiltä kerättyjen sähköpostikyselyiden analysoimiseen taas kvalitatiiviset menetelmät soveltuivat kvantitatiivisia paremmin. Kaikissa opinnäytetyön aineistoon kuuluvissa kyselyissä käytettiin pääasiassa avoimia kysymyksiä, mutta mukana oli myös muutamia suljettuja kysymyksiä.

Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita pyydettiin kirjaamaan kyselylomakkeeseen päivittäin tekemänsä työtehtävät. Jotta avoimilla kysymyksillä kysytyjä työtehtäviä olisi mahdollista tarkastella lukuina, luokiteltiin työtehtävät ensin luokkiin aloittain. Luokat muodostettiin työllisyysneuvonpöytäpalveluiden perehdytyskansion pohjalta, sillä aineiston laajuuden vuoksi luokittelua ei ollut mahdollista tehdä aineiston pohjalta. Perehdytyskansiossa oli tietoa työtehtävistä, joita eri palvelunjärjestäjät tarjoavat kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille. Näiden tietojen perusteella muodostettiin 11 alaa, joihin asiakkaiden ilmoittamat työtehtävät luokiteltiin. Aineistoa läpikäydessä luokkia täydennettiin vielä kolmella uudella alalla, jolloin kokonaismääräksi tuli 14 luokkaa. Aloiksi muodostuivat käsityöt ja toiminta, kiinteistöala, puutarha-ala, keittiöala, siivous, toimistotyöt, media-ala, asiakaspalvelu, kirjastotyöt, kaupan ja myynnin ala, kasvatus- ja ohjausala, taide-ala, ryhmämuotoinen toiminta sekä eläinala.

Asiakaskyselyn aineisto käsiteltiin sisällön erittelyllä Excel-taulukoiden avulla. Aineistosta laskettiin keskiarvoja, kokonaismääriä ja prosenttilukuja. Vastauksista selvitettiin muun muassa kuntouttavan työtoiminnan päivien määrää, suosituimpia työtehtäviä, mihin ajankohtaan vuorokaudesta työtoiminta ajoittui ja missä paikoissa sitä tapahtui. Lisäksi vertailtiin sukupuolten välisiä eroja. Molemmat palvelunjärjestäjille toteutetut sähköpostikyselyt analysoitiin teemoittelemalla vastaukset omiksi tee-

moikseen. Teemoiksi muodostuivat kuntouttavan työtoiminnan ohjaajien koulutus ja kokemus, ohjauksen määrä ja sisältö sekä palvelunjärjestäjien toiveet työllisydenhoitopalveluille.

8 Tulokset

8.1 Kuntouttavan työtoiminnan asiakaskyselyn tulokset

Mänttä-Vilppulassa oli huhtikuun aikana kuntouttavassa työtoiminnassa yhteensä 167 asiakasta, joista naisia oli 46 % ja miehiä 54 %. Vastausprosentiksi muodostui 100 %, sillä lomake korvasi huhtikuun ajalta kuukausittain palautettavan työssäoloilmoituksen. Kuntouttavaa työtoimintaa järjesti huhtikuussa kaupungin omien toimijoiden lisäksi 17 muuta palvelunjärjestäjää. Kaupungilla kuntouttavaa työtoimintaa järjestettiin työkeskuksen ja Ympäristön parantamistyöt 2015 -hankkeen lisäksi siivous- ja ruokapalveluissa, kirjastoissa, nuorisotoimessa, kouluissa ja varhaiskasvatuksessa sekä kiinteistöpuolella.

Kaikkiaan Mänttä-Vilppulassa kuntouttavan työtoiminnan päiviä kertyi huhtikuun aikana 2554 päivää. Keskimäärin asiakasta kohti tuli 15,3 päivää huhtikuussa. Naiset olivat kuntouttavassa työtoiminnassa keskimäärin 14,8 päivää, kun taas miehet keskimäärin 15,7 päivää. Työtoimintapäivien määrä vaihteli yhdestä kahteenkymmeneen päivään asiakasta kohden. Huhtikuussa oli mahdollista osallistua enintään 20 päivänä kuntouttavaan työtoimintaan pääsiäisen pyhäpäivien osuessa huhtikuulle. Osa työtoimintapaikoista oli suljettuna pidempäänkin, joka vähensi heidän asiakaidensa työtoimintapäiviä vielä muutamalla päivällä.

Kuntouttava työtoiminta ajoittui suurimmaksi osaksi klo 8.00 ja 16.00 välille, mutta sitä tapahtui myös muina aikoina. Kyselyyn vastanneiden osalta kuntouttava työtoiminta tapahtui klo 6.00 ja 22.00 välillä. Vastausten perusteella miehet aloittivat kuntouttavan työtoiminnan keskimäärin hieman naisia aiemmin aamulla. Klo 16.00 jälkeen kuntouttavassa työtoiminnassa olevilla ei ollut eroa miesten ja naisten välillä.

10 % asiakkaista ei ollut ilmoittanut lainkaan kuntouttavan työtoimintansa ajankohtaa. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Kuntouttavan työtoiminnan ajankohta

	Mies	Nainen	Kaikki
N	90	77	167
	%	%	%
Ennen klo 8	31	16	24
Klo 8–12	92	87	90
Klo 12–16	56	69	62
Klo 16 jälkeen	9	9	9
Ei vastausta	8	13	10

Kyselyn perusteella 61 % kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista kertoi kuntouttavan työtoiminnan tapahtuvan aina työtoimintapaikassa. 28 % asiakkaista kertoi tekevän-
sä kuntouttavaa työtoimintaa myös muualla kuin työtoimintapaikassa. Muita paikko-
ja saattoivat olla esimerkiksi työtoimintapaikan yhteiset reissut tai avustuskäynnit
esimerkiksi ikäihmisten kotona. Kolme asiakasta ilmoitti tehneensä kuntouttavaa
työtoimintaa myös omassa kodissaan. Vastaajista 11 % ei ollut merkinnyt lomakkee-
seen paikkaa, jossa kuntouttava työtoiminta tapahtui. Miesten ja naisten välillä kun-
touttavan työtoiminnan paikoissa ei ollut merkittäviä eroja.

Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden työtehtävät luokiteltiin neljääntoista eri
alaan. Eniten kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat tekivät kyselyn perusteella sii-
vustehtäviä, käsitöitä ja muuta toimintaa sekä kiinteistöalan tehtäviä. Naiset tekivät
keskimäärin miehiä enemmän siivoustehtäviä, kun taas miehet tekivät selvästi naisia
enemmän kiinteistöalan tehtäviä. Asiakkaiden työtehtävät saattoivat koostua myös
useampien eri alojen työtehtävistä. Keskimäärin yhden asiakkaan kuntouttavan työ-
toiminnan tehtävät koostuivat kahden eri alan työtehtävistä. Miehillä työtehtäviä oli

keskimäärin 2,1 eri luokasta ja naisilla 1,9 luokasta. Taulukossa 2 on esitetty kuntouttavan työtoiminnan työtehtävien jakautuminen aloittain, joten sama asiakas voi esiintyä useammassakin luokassa.

Taulukko 2. Kuntouttavan työtoiminnan työtehtävät aloittain

N	Miehet	Naiset	Kaikki
	90	77	167
	%	%	%
1 Käsityöt ja muu toiminta	43	45	44
2 Kiinteistöala	52	5	31
3 Puutarha-ala	20	3	12
4 Keittiöala	9	29	18
5 Siivous	47	65	55
6 Toimistotyöt	6	1	4
7 Media-ala	9	1	5
8 Asiakaspalvelu	13	16	14
9 Kirjastotyöt	1	1	1
10 Kaupan ja myynnin ala	2	4	3
11 Kasvatus- ja ohjausala	3	9	6
12 Taide-ala	4	0	2
13 Ryhmämuotoinen toiminta	2	3	2
14 Eläinala	0	4	2

Poissaolojen määristä ei lomakkeiden perusteella saatu koottua tietoa, sillä poissaolot oli merkitty osassa lomakkeista epäselvästi. Lomakkeista ei myös käynyt ilmi monenako päivänä viikossa asiakas sopimuksen mukaan on kuntouttavassa työtoiminnassa, joten kaikkia tyhjiä kohtia ei automaattisesti voitu luokitella poissaoloiksi. Poissaolot koostuivat vastausten perusteella sairauspoissaoloista joko oman tai lapsen sairauden takia, luvallisista poissaoloista, joissa poissaolosta oli sovittu etukäteen työtoiminnan järjestäjän kanssa ja luvattomista poissaoloista. Kyselylomakkeista ilmeni myös, että useammassa työtoimintapaikassa kuntouttavan työtoiminnan asiak-

kaat osallistuivat erilaisiin palavereihin ja koulutuksiin sekä työhyvinvointia tukeviin virkistyspäiviin ja retkiin.

8.2 Palvelunjärjestäjille toteutettujen kyselyiden tulokset

Palvelunjärjestäjille toteutettiin yhteensä kaksi sähköpostikyselyä. Ensimmäinen sähköpostikysely lähetettiin maaliskuussa yhteensä 17 kuntouttavaa työtoimintaa järjestävälle yhdistykselle ja muulle toimijalle, joista 11 vastasi kyselyyn. Vastausprosentiksi tuli tällöin 65 %. Toinen sähköpostikysely lähetettiin yhteensä 15 palvelunjärjestäjälle syyskuussa, tällä kertaa mukana oli myös kaksi kaupungin omaa kuntouttavan työtoiminnan järjestäjää. Palvelunjärjestäjistä 8 vastasi kyselyyn, jolloin vastausprosentiksi muodostui 53 %. Yhteensä molempiin kyselyihin vastasi 15 eri palvelunjärjestäjää.

Ensimmäisen sähköpostikyselyn vastauksista saatiin tietoa siitä, millaiset valmiudet palvelunjärjestäjillä oli kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen. Neljä vastaajaa kertoi, että heillä on koulutus sekä sosiaali- tai ohjausalalta että järjestämiensä kuntouttavan työtoiminnan työtehtävien alalta. Lisäksi yhdellä vastaajalla oli pelkästään sosiaali- tai ohjausalan koulutus. Muilla vastaajilla ei ollut sosiaali- tai ohjausalan koulutusta, mutta heillä oli koulutusta järjestämänsä kuntouttavan työtoiminnan työtehtävien alalta. Alaan liittyvien koulutusten kerrottiin olevan rakennusalalta, kulttuurialalta, luonto- ja ympäristöalalta, teologian alalta, tietotekniikasta, kaupalliselta ja liiketalouden alalta sekä yrittäjyydestä ja lisäksi yleissivistävää koulutusta. Kaksi vastaajista ei ollut vastannut kyseiseen kysymykseen ollenkaan.

Myös sosiaalialan ja ohjaustyön kokemusta palvelunjärjestäjillä oli vaihtelevasti. Osalla ei ollut kokemusta ohjaamisesta lainkaan, kun taas enimmillään kokemusta ohjaamisesta ilmoitettiin olevan 24 vuotta. Kokemusta kerrottiin olevan mm. sosiaalialalta, lastensuojelusta ja vammaistyöstä, valmennuksesta ja seuratoiminnasta, nuoriso-ohjaajan ja toiminnanohjaajan tehtävistä, kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä ja opetustehtävistä. Muun alan kokemusta ilmoitettiin olevan kaupan alal-

ta, rakennusalalta, kulttuurialalta, seurakuntatyöstä ja luottamustehtävistä. Myös vahvuudet liittyivät oman alan osaamiseen, kuten pitkä kokemus ohjaamisesta tai monipuolinen osaaminen työtoiminnan alalta.

Kysymykseen käytettävyydestä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden ohjaukseen vastaukset olivat selvästi jakautuneet kahtia. Muutamassa vastauksessa kerrottiin vakituista työvoimaa olevan liian vähän, ja yhdessä kerrottiin tämän aiheuttavan puutetta ohjaukseen. Muissa vastauksissa kerrottiin ohjausta olevan käytettävissä aina. Yhdessä vastauksessa kerrottiin ohjauksen olevan saatavilla kuitenkin osittain vain puhelimen välityksellä.

Syyskuussa toteutetulla toisella sähköpostikyselyllä saatiin lisätietoa kuntouttavan työtoiminnan ohjauksesta ja sen sisällöstä. Kaksi palvelunjärjestäjää kertoi ohjaukseen olevan käytettävissä useampia työntekijöitä kokoaikaisesti ja kaksi kertoi palkattujen työntekijöiden hoitavan kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden ohjaamista omien töidensä ohella. Kolme vastaajaa ilmoitti kuntouttavan työtoiminnan ohjaamisen tapahtuvan vapaaehtoisvoimin.

Kaikki jälkimmäiseen kyselyyn vastanneet kertoivat kuntouttavan työtoiminnan ohjauksen sisältävän työtehtävien antamisen ja niihin opastamisen. Työturvallisuus nousi esiin muutamasta vastauksesta samoin kuin mielekkäiden työtehtävien suunnitteleminen yksilöllisesti asiakkaalle. Myös asiakkaiden työssäjaksamiseen oli yhdessä vastauksessa kiinnitetty huomiota. Joissain vastauksista esiin nousi myös yhdessä tekeminen ja ohjaajan oman työskentelyn esimerkki. Muun muassa asiakaspalvelua saatettiin hoitaa yhdessä tai ohjaajan kerrottiin ratkaisevan erilaisia pulmatilanteita. Yhdessä vastauksessa mainittiin myös palvelunjärjestäjän järjestämät erilaiset retket ja virikkeelliset toiminnat.

Osa vastaajista nosti esiin myös asiakkaiden yksilöllisen ohjaamisen esimerkiksi erilaisten palveluiden, työnhaun tai muiden henkilökohtaisten asioiden osalta. Ohjaus saattoi sisältää keskustelua ja neuvontaa kuntouttavassa työtoiminnassa jaksamisen

tai tulevaisuuden suhteen. Lisäksi kerrottiin ohjaamisesta omien asioiden hoitamisessa ja Kelan tai TE-toimiston palveluiden opastamisessa. Esiin nousi myös kaupungin palveluihin kuuluva nuorten yksilövalmennus, joka tarjoaa matalalla kynnyksellä keskustelua ja neuvontaa muun muassa arjen asioihin ja työnhakuun alle 29-vuotiaille.

Molemmissa kyselyissä annettiin palvelunjärjestäjille mahdollisuus esittää toiveita kaupungille kuntouttavaan työtoimintaan liittyen. Yhteistyö työllisydenhoitopalveluiden ja palvelunjärjestäjien välillä todettiin kummankin kyselyn vastauksissa hyväksi. Ensimmäisen kyselyn vastauksissa ehdotettiin palaveria kaupungin edustajan ja palvelunjärjestäjän välille ja toivottiin lisää koulutuksia palvelunjärjestäjille. Palvelujen kehittämisessä pyydettiin ottamaan huomioon kolmannen sektorin toimijat. Kaupungilta toivottiin lisää kuntouttavaan työtoimintaan sopivia asiakkaita ja yksilöllistä ohjausta kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille jatkopolun suhteen. Lisäksi toivottiin selkeitä lomakkeita ja raha-avustuksia palvelunjärjestäjän toiminnan ylläpitämiseen.

Jälkimmäisessä kyselyssä kaupungilta toivottiin tukea epäselvissä tilanteissa, hyvää tiedonkulkua työllisydenhoitopalveluista palvelunjärjestäjille sekä keskustelua ja tukea palvelunjärjestäjien toiminnan kehittämiseen. Myös taloudellisen tuen toive nostettiin esille, sekä uutena ideana ryhmäpäivät kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille, joissa asiakkaat kävisivät läpi omia kokemuksia ja työnkuviaan. Kehittämisehdotuksena nousi esiin myös sosiaalisen kuntoutuksen uusien muotojen järjestäminen yhteistyössä kaupungin ja palveluntuottajan kesken sekä mahdollisten uusien työtehtävien miettiminen tuleville kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille.

9 Huoneentaulut kuntouttavasta työtoiminnasta

Opinnäytetyön tuotoksena syntyi kaksi huoneentaulua, joita työllisydenhoitopalvelut voi käyttää kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden ja palvelunjärjestäjien ohjeistamiseen. Huoneentauluista toinen on suunnattu kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille ja toinen palvelunjärjestäjille. Asiakkaille suunnattu huoneentaulu on yhden

sivun mittainen ja palvelunjärjestäjien huoneentaulu kaksi sivua pitkä. Molemmat taulut ovat opinnäytetyön liitteinä. (Liite 5. ja Liite 6.)

Huoneentaulujen tarkoituksena oli luoda sekä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille että palvelunjärjestäjille muistilista, jossa olisi tiivistetysti kuntouttavan työtoiminnan periaatteet ja käytännöt aina nähtävillä. Kuntouttavasta työtoiminnasta säädetään useissa eri laeissa ja lisäksi kaupungilla ja TE-toimistolla on omia käytäntöjä kuntouttavan työtoiminnan suhteen, joten koettiin tarpeelliseksi koota pääperiaatteet ja käytännöt lyhyesti ja selkeästi yhteen. Huoneentaulujen tekeminen oli ajankohtaista myös tuoreiden lakimuutosten voimaantulon johdosta.

Huoneentaulut laadittiin Mänttä-Vilppulan välityömarkkinapalaverissa 16.6.2015 esitetyn Power Point -esityksen sekä lain kuntouttavasta työtoiminnasta pohjalta (Hjelt 2015b; L 2.3.2001/189). Aluksi tarkoituksena oli luoda yksi yhteinen huoneentaulu palvelunjärjestäjille ja asiakkaille, mutta taulusta olisi tullut liian pitkä ja lisäksi sen selkeys ja helppolukuisuus olisi kärsinyt, joten päädyttiin tekemään kaksi erillistä huoneentaulua. Lisäksi moni asia vaikutti koskevan vain joko kuntouttavan työtoiminnan asiakasta tai palvelunjärjestäjää, joten oli selkeämpää tehdä molemmille osapuolille omat taulunsa.

Asiakkaiden huoneentaulussa kerrottiin lyhyesti kuntouttavan työtoiminnan luonne ja järjestäjä sekä kesto ja paikka. Huoneentaulussa selvitettiin asiakkaalle häntä koskevat vakuutukset ja palvelunjärjestäjän vastuu sekä poissaolokäytännöt. Myös kuntouttavasta työtoiminnasta maksettavat korvaukset ja tuet, sekä niihin liittyvän työssäoloilmoituksen palauttaminen kirjattiin huoneentauluun.

Myös palvelunjärjestäjien huoneentaulun ensimmäisellä sivulla selvitettiin kuntouttavan työtoiminnan luonne ja järjestäjä sekä kesto ja paikka. Samoin vakuutusasiat ja palvelunjärjestäjän vastuut liittyen työtoiminnan järjestämiseen ja ohjaukseen kirjattiin huoneentauluun. Huoneentaulussa ohjeistettiin palvelunjärjestäjää kaupungin laskuttamisesta kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä ja työssäoloilmoituksen

palauttamisesta. Lisäksi palvelunjärjestäjää muistutettiin velvollisuudesta osallistua välityömarkkinapalavereihin. Palvelunjärjestäjille suunnatun huoneentaulun toinen sivu koostui asiakkaan poissaolokäytännöistä sekä ohjeistuksesta, mihin palvelunjärjestäjän tulee asiakkaan poissaolot ilmoittaa.

Molemmat huoneentaulut pyrittiin kirjoittamaan mahdollisimman helppolukuisiksi ja selkeiksi, mutta toisaalta tiiviiseen ja lyhyeen muotoon. Selkeyden lisäämiseksi kohdat vielä numeroitiin. Huoneentaulujen avulla työllisydenhoitoyksikkö voi ohjeistaa uusia palvelunjärjestäjiä ja asiakkaita kuntouttavan työtoiminnan periaatteista. Huoneentauluista myös nykyiset asiakkaat ja palvelunjärjestäjät voivat tarkistaa käytäntöjä, ja ne voi sijoittaa työtoimintapaikassa esimerkiksi seinälle kaikkien nähtäville.

10 Pohdinta

10.1 Tulosten pohdinta

Asiakailta kerätyn lomakekyselyn mukaan Mänttä-Vilppulassa kuntouttava työtoiminta ajoittui klo 6.00 ja 22.00 välille ja suurin osa siitä tapahtui klo 8.00 ja 16.00 välillä. Yli puolet kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista kertoi kuntouttavan työtoiminnan tapahtuvan ainoastaan työtoimintapaikassa. Osa asiakkaista teki työtehtäviä myös muualla, kuten ikäihmisten kodeissa. Kuntouttavan työtoiminnan työtehtävät vaihtelivat asiakkaasta ja työtoimintapaikasta riippuen. Yhdellä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalla saattoi olla useampia työtehtäviä. Suosituimpia työtehtäviä olivat kyselyn perusteella siivoustehtävät, kiinteistöalan tehtävät sekä käsityöt.

Kuntouttavan työtoiminnan järjestäjillä oli sähköpostikyselyjen mukaan kokemusta joko sosiaali- ja terveystalalta, ohjausalalta tai palvelunjärjestäjän järjestämän kuntouttavan työtoiminnan työtehtävien alalta. Osalla palvelunjärjestäjistä oli yksi tai useampi henkilö palkattuna kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden ohjausta varten, osalla ohjaus oli järjestetty vapaaehtoisvoimin ja osalla taas palkattu työntekijä hoiti

ohjausta muiden töidensä ohella. Yhteistyö työllisyydenhoitopalveluiden ja palvelunjärjestäjien välillä koettiin toimivaksi.

Työtehtävien selvittäminen vaikutti aluksi haastavalta, sillä aineisto vaikutti jo lyhyen silmäilyn perusteella melko hajanaiselta. Tarkimpaan tulokseen olisi päästy kirjaamalla ylös kaikki vastaukset ja tyypittelemällä ne sitten omiin luokkiinsa. Aineiston suuren määrän vuoksi tämä ei kuitenkaan ollut mahdollista, joten luokat päädyttiin muodostamaan työllisyydenhoitopalveluiden perehdytyskansiossa olevaan tietoon perustuen. Näin syntyneitä aloja vielä täydennettiin aineistoa läpikäydessä kolmella uudella alalla.

Jälkikäteen luokkia olisi voitu vielä yhdistellä. Muutama ala jäi opinnäytetyön tuloksissa määrällisesti niin pieneksi että yhdistäminen olisi ollut perusteltua ja lisäksi kategoriat kiinteistöala ja puutarha-ala olivat aiheeltaan hyvin lähellä toisiaan. Toisaalta sisällöllisesti kiinteistöala ja puutarha-ala voivat myös erota toisistaan merkittävästi ja määrältään pienet alat eivät taas liittyneet aiheeltaan toisiinsa, joten yhdistelemissä ei tehty lopulta lainkaan.

Luokkien heikkoutena on se, että alun perin muu toiminta -alaa ei ollut luokissa lainkaan, sillä luokalle ei tiedetty olevan tarvetta ennen vastausten läpikäymistä. Uusi luokka olisi voitu luoda kesken vastausten läpikäymisen, mutta aluksi vastausten arvioitiin olevan riittävän lähellä alaa käsityöt, joten muu toiminta luokiteltiin sen yhteyteen. Vasta myöhemmin vastauksia läpikäydessä havaittiin tarve kokonaan uudelle luokalle, mutta tällöin ei enää ollut mahdollista lisätä uutta luokkaa, koska osa muusta toiminnasta oli jo luokiteltu kuuluvaksi alaan käsityöt.

Muu toiminta pitää sisällään kaiken toiminnan, joka ei ole minkään muun alan toimintaa. Esimerkiksi vastauksia "paikalla", "sekatyö", "kaikenlaista" ja "ei mitään" ei voitu pitää minkään tietyn alan toimintana. Lisäksi työtehtävät "lorvailua", "oleskelua", "kortin peluu" ja "tv:n katselua" päätyivät otsakkeen muu toiminta alle, samoin kun kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille järjestetyt koulutukset, virkistyspäivät ja

palaverit. Myös kuntouttavan työtoiminnan rooli asiakkaan työ- ja toimintakyvyn parantajana tilanteessa, jossa asiakas ilmoitti työtehtävinään olevan "valmennus" ja "tuotannon ohjaus" herättivät kysymyksiä opinnäytetyön tekijässä.

Valtaosa kuntouttavasta työtoiminnasta tapahtui palvelunjärjestäjän työtoimintapaikassa. Osa asiakkaista ilmoitti tekevänsä työtoimintatehtäviä myös muualla kuin työtoimintapaikassa, kuten avustuskäyntejä ikäihmisille. Lisäksi kolme vastaajaa ilmoitti tehneensä kuntouttavaa työtoimintaa myös omassa kodissaan. Vastauksista ei selvinnyt, kuinka ohjaus oli hoidettu työtoiminnan tapahtuessa muualla kuin työtoimintapaikassa. Lisäksi mietityttämään jäi kuntouttavan työtoiminnan luonteen toteutuminen elämänhallinnan parantajana tai työelämään johtavana sosiaalipalveluna tilanteessa, jossa kuntouttava työtoiminta tapahtuu asiakkaan omassa kodissa.

Kuntouttavaan työtoimintaan oli huhtikuussa mahdollista osallistua enintään 20 päivänä. Keskimäärin asiakkaat osallistuivat kuntouttavaan työtoimintaan 15,3 päivänä. Tuloksista kävi ilmi joidenkin asiakkaiden osallistuneen kuntouttavaan työtoimintaan ainoastaan yhden kerran huhtikuun aikana. Koska kuntouttavaan työtoimintaan tulee osallistua vähintään yhtenä päivänä viikossa, täytyy kerran koko kuukauden aikana työtoimintaan osallistumisen selittyä muulla tavoin (L 2.3.2001/189). Mahdollisiksi syiksi sille, miksi asiakas oli osallistunut työtoimintaan vähemmän kuin kerran viikossa, ilmenivät tutkimuksessa luvattomat poissaolot, sairauslomot, työllistymisen kesken jakson, kuntouttavan työtoiminnan keskeyttäminen tai aloittaminen kesken huhtikuun.

Asiakaskyselyn vastauksista kävi ilmi, että useampi kuntouttavan työtoiminnan järjestäjä järjesti asiakkaille työhyvinvointia tukevaa toimintaa, vaikka se ei lomakkeessa ollut varsinaisena kysymyksenä. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat kertoivat osallistuneensa palavereihin, työpaikan ralliturnaukseen, yhteisökokoukseen, työntekijöiden päivään, henkilöstön virkistyspäivään, erilaisiin retkiin, vappujuhliin, työtehtäviin liittyviin koulutuksiin, tutustuneensa oppilaitokseen ja vierailleensa museoissa. Yksi vastanneista ilmoitti osallistuneensa "toiminnan kehittämisen suunnittelemi-

seen”. Vastaukset osoittivat, että palvelunjärjestäjät käyttivät työelämästä tuttuja termejä ja malleja kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden kanssa. Tämä helpottaa asiakkaan siirtymistä kuntouttavasta työtoiminnasta kohti työelämää.

Palvelunjärjestäjille tehtyjen sähköpostikyselyiden mukaan Mänttä-Vilppulassa on hyvin monenlaista kuntouttavan työtoiminnan ohjausta. Toisissa työtoimintapaikoissa on saatavilla jopa useamman ohjaajan kokoaikainen ohjaus, kun toisissa työtoimintapaikoissa ohjaus tapahtuu kokonaan oman työn ohella tai vapaaehtoisvoimin. Joissain paikoissa ohjaus ei ole koko ajan fyysisesti läsnä, vaan tapahtuu osittain esimerkiksi puhelimen välityksellä. Erilaiset ohjauskäytännöt luovat omat haasteensa kuntouttavan työtoiminnan kehittämiseksi. Toisaalta monenlainen ohjaus mahdollistaa asiakaslähtöisen lähestymisen, sillä asiakkaalle voidaan tarjota hänen tilannettaan parhaiten tukevaa ohjausta (Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2015b). Vastauksista nousi esiin myös elämänhallinnan tukeminen ohjaamalla asiakasta hänen henkilökohtaisissa asioissaan.

Palvelunjärjestäjät toivoivat kaupungilta yksilöllistä ohjausta asiakkaalle jatkopolun suhteen. Osittain tähän tarpeeseen vastaa jo olemassa oleva yksilövalmennus, mutta myös jatkopolun suunnittelemista yksilöllisesti koko kuntouttavan työtoiminnan päämääränä voitaisiin lähteä jatkossa kehittämään. Kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille ehdotetut ryhmäpäivät voisivat olla hyviä esimerkiksi asiakkaille, jotka ovat työtoimintapaikoissaan ainoina kuntouttavan työtoiminnan asiakkaina. Näin myös heidän jaksamistaan voitaisiin parantaa vertaistuen avulla.

10.2 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Tuomi ja Sarajärvi (2009) pitävät tutkimuksen johdonmukaisuutta hyvän tutkimuksen yhtenä kriteerinä. Luotettavien lähteiden käyttäminen tutkimuksessa on oleellista. Toiseksi hyvän tutkimuksen kriteeriksi he nostavat eettisen kestävyden. Kun tutkimus on tehty mahdollisimman huolellisesti ja toteutettu mahdollisimman laadukkaasti, tutkimus on eettisesti kestävä. Tutkimuksen luotettavuudesta kertoo myös

mahdollisimman tarkka ja yksityiskohtainen raportointi. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127, 142.) Opinnäytetyössä on pyritty johdonmukaisuuteen ja huolelliseen raportointiin. Tutkimuksessa on käytetty vain luotettavaksi arvioituja lähteitä ja tutkimus on toteutettu eettisiä periaatteita noudattaen.

Tutkijan rooli ja vastuu tutkimusta tehdessä on suuri. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa se, kuinka oikein tutkimuksen tekijä on osannut tulkita kyselyihin vastaajien vastauksia. Samoin tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa, ymmärtääkö tutkimuksen lukija tutkimuksen samalla tavalla kuin tekijä on sen kirjoittanut. Tutkija voi helposti johdatella tutkittavilta haluamiaan vastauksia jo pelkällä kysymyksen asettelulla tai tulkitsemalla tutkittavan vastauksia tiettyyn suuntaan myös huomaamattaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 68–69, 125, 129.)

Tutkimuksen reliabiliudella tarkoitetaan tutkimustulosten pysyvyyttä. Toisin sanoen tutkimuksen reliabiliteetti kertoo, saavutetaanko sama tutkimustulos uudelleen, mikäli tutkimus toistetaan. Validiudella taas tarkoitetaan tutkimuksen pätevyyttä eli mittaako tutkimus sitä, mitä sen on tarkoitus mitata. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231.) Kvalitatiivisen tutkimuksen puolella validiutta ja reliabiliteettia kritisoidaan siitä, että ne perustuvat oletukseen yhden ja oikean tiedon olemassaolosta. Kvalitatiivinen tutkimus perustuu yleensä ihmisten kokemuksiin, joten on ongelmallista olettaa että erilaisista kokemuksista joku olisi väärä tai oikea. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 136–137.)

Opinnäytetyötä voidaan pitää validina, sillä tutkimus vastaa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. Opinnäytetyön aineiston muodostuminen useammasta eri kyselystä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Lisäksi tutkimukseen osallistui sekä kuntouttavan työtoiminnan asiakkaita että palvelunjärjestäjiä, jolloin kuntouttavasta työtoiminnasta Mänttä-Vilppulassa saatiin tietoa eri näkökulmista. Opinnäytetyö on ensimmäinen kuntouttavasta työtoiminnasta tehty laajempi tutkimus Mänttä-Vilppulassa, joten tulosten vertaaminen aiempiin tutkimuksiin paikkakunnalla ei ole mahdollista.

Opinnäytetyön reliabiliteettia voidaan kuntouttavan työtoiminnan asiakaskyselyn kohdalla pitää hyvänä riittävän suuren otannan vuoksi, vaikka luotettavuutta olisi voitu vielä parantaa testaamalla kyselylomakkeen reliabiliteettia ja validiutta ensin pienemmällä otannalla. Toimeksiantajan mukaan usealta palvelunjärjestäjältä tuli asiakaskyselyjen palauttamisen yhteydessä palautetta, että asiakkaat olivat tehneet paljon muitakin työtehtäviä kuin mitä olivat kyselylomakkeeseen kirjanneet. Tältä osin tutkimus ei siis kerro ihan kaikkea työtehtävistä, vaikka tutkimuksen luotettavuutta oli yritetty parantaa etukäteen pyytämällä lomakkeeseen sekä asiakkaan että palvelunjärjestäjän allekirjoitukset.

Asiakkailla toteutetun kyselyn kyselylomake oli laadittu mahdollisimman selkeäksi eikä sen täyttäminen vaatinut pitkiä vastauksia. Väärinymmärryksen riskiä oli vielä pienennetty pyytämällä palvelunjärjestäjiä ohjeistamaan asiakkaita lomakkeen täyttämässä. Tutkimuksen luotettavuuteen vaikutti kuitenkin myös kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden kyky ja motivaatio täyttää kirjallista lomaketta. Osa vastaajista oli täyttänyt lomaketta huolella ja kirjoittanut ylös monta tekemäänsä työtehtävää päivittäin, kun taas osassa vastauksista oli sama työtehtävä merkitty joka päivälle. Jotkut asiakkaat olivat selvästi täyttäneet lomakkeitaan yhdessä toistensa kanssa tai saman palvelunjärjestäjän avustuksella, sillä osa vastauksista oli muotoiltu täysin samalla tavalla. Niinpä myös palvelunjärjestäjien mahdollinen vaikutus asiakaskyselyn vastauksiin on otettava huomioon tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa.

Kaikki Mänttä-Vilppulan kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat vastasivat heille osoitettuun kyselyyn, sillä vastaamista oli motivoitu sillä, että kyselylomake korvasi huh-tikuulta kuukausittaisen työssäoloilmoituksen. Osa vastaajista palautti kyselylomakkeen sijaan perinteisen työssäoloilmoituslomakkeen, josta ilmeni vain osa kyselyssä olleista tiedoista. Myös nämä vastaukset hyödynnettiin tutkimuksessa siltä osin kun se oli mahdollista. Korkea vastausprosentti lisäsi tulosten luotettavuutta, mutta toisaalta heikensi vastausten laatua, koska mukana oli myös huolimattomasti täytettyjä vastauksia asiakkailta, jotka eivät olleet kovin motivoituneita tutkimukseen osallistumisesta.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkimuksen luotettavuuden arvioiminen on kvantitatiivista tutkimusta vaikeampaa. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa korostuvat havaintojen luotettavuuden ja puolueettomuuden arvioiminen. Tutkijan persoona, arvot ja kiinnostuksen kohteet vaikuttavat tutkimukseen väistämättä jonkin verran, vaikka niiden vaikutusta pyritään mahdollisimman paljon välttämään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 135–136.)

Sähköpostikyselyn etuna on se, että tutkijan olemus ei pääse vaikuttamaan vastaajan vastauksiin. Lisäksi vastaukset ovat suoraan kirjallisessa muodossa. Toisaalta tutkijalla ei ole mahdollisuutta pyytää vastaajaa tarkentamaan vastaustaan tai varmistaa tulkitisiko vastauksen oikein. (Kuula 2011, 174–175.) Sähköpostikysely toteutettiin opinnäytetyön puitteissa kahteen otteeseen osittain samasta aiheesta eikä vastauksissa ilmennyt merkittäviä poikkeavuuksia keskenään. Tältä osin opinnäytetyötä voidaan siis pitää reliabelina.

Myös väärinymmärrykset olivat tutkimuksessa mahdollisia, sillä vastaaja oli voinut ymmärtää kysymykset eri tavalla kuin kysymysten laatija, tai opinnäytetyön tekijä tulkita asiakkaan vastauksen eri lailla kuin asiakas oli tarkoittanut. Toisaalta valmiiden aineistojen etuna oli johdattelun mahdollisuuden pienentyminen, sillä kyselyjen laatijat olivat pääosin eri henkilöitä kuin vastausten tulkitijat. Lisäksi kyselyt toteutettiin lomakekyselynä ja sähköpostikyselyinä, jolloin tutkijan oma olemus ei päässyt vaikuttamaan tutkittavien vastauksiin. Toisaalta valmiiksi kerättyjen aineistojen haasteena oli, ettei kysymysten muotoilemiseen ollut enää mahdollista vaikuttaa.

Tutkittavien suoja on tärkeä osa tutkimuksen etiikkaa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131). Tietosuojalainsäädäntö säätelee tutkittavien yksityisyydensuojaa. Tutkittavilla on oikeus tietää ja päättää heidän henkilötietojaan sisältävien aineistojen käytöstä. Aineistojen säilyttämisestä ja mahdollisesta jatkokäytöstä on hyvä sopia jo aineistoa kerättyä. Tutkimusaineistoa voidaan kuitenkin käyttää jatkotutkimuksissa, vaikkei tutkittavia olisi asiasta etukäteen tiedotettu, mikäli aineisto anonymisoidaan eli henkilötiedot poistetaan aineistosta. (Kuula 2011, 64, 89, 100.)

Koska Mänttä-Vilppulan työllisyydenhoitopalvelujen toimimisesta opinnäytetyön toimeksiantajana sovittiin vasta, kun aineistojen kerääminen oli jo aloitettu, ei tutkittavia ollut enää mahdollista tiedottaa opinnäytetyöstä ennen tutkimukseen osallistumista. Työllisyydenhoitopalvelut luovutti jo kerätyt aineistot opinnäytetyöhön anonymisoituina. Anonymisoiminen toteutettiin peittämällä vastaajien nimet kopiomisvaiheessa.

Kvantitatiivinen tutkimus mahdollistaa tutkimusjoukkoa laajemman yleistämisen. (Kananen 2010, 38–39). Asiakaskyselyn tulokset voidaan hyvin yleistää kuvaamaan kuntouttavaa työtoimintaa Mänttä-Vilppulassa, sillä kysely toteutettiin kokonaistutkimuksena jokaiselle Mänttä-Vilppulan kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle. Palvelunjärjestäjille toteutettujen sähköpostikyselyiden yleistäminen ei ole aivan yhtä suoraviivaista. Sähköpostikyselyiden vastausprosentit jäivät asiakaskyselyä alhaisemmiksi, ja lisäksi sähköpostikyselyt ovat luonteeltaan kvalitatiivisia. Vastauksista saadaan tärkeää tietoa siitä, millaista ohjausta kuntouttavan työtoiminnan asiakkaat Mänttä-Vilppulassa saavat, mutta kyselyiden perusteella ei voida sanoa, ettei Mänttä-Vilppulassa voisi olla tarjolla myös muunlaista ohjausta kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle. Kokonaisuutena opinnäytetyön tulokset voidaan yleistää kertomaan, millaista on kuntouttava työtoiminta Mänttä-Vilppulassa.

10.3 Kuntoutuksen ohjaajan näkökulma

Kuntouttava työtoiminta on nimensä mukaisesti kuntoutusta, mutta etenkin lakimuutosten myötä myös sen sosiaalinen puoli on vahvistunut. Kuntoutuksen ja sosiaalipalvelun yhteen sovittaminen vaatii moniammatillista yhteistyötä parhaan lopputuloksen saavuttamiseksi. Kuntouttavaan työtoimintaan perehtyminen tarkemmin osoitti, kuinka useiden eri lakien lisäksi toimintaa määrittävät Kelan ja TE-toimiston sekä kunnan omat käytännöt. Monesti asiat on ilmaistu niin moniselitteisesti, että asiakas tarvitsee ammattilaisen tukea ymmärtääkseen, mistä oikein on kysymys.

Kuntouttavan työtoiminnan yhtenä tavoitteena on ennaltaehkäistä pitkäkestoista työttömyyttä jo ennen kuin työttömyys pääsee pitkittymään. Usein kuntouttavan työtoiminnan jaksoa vaikuttaa kuitenkin seuraavan uusi kuntouttavan työtoiminnan jakso, ja asiakas saattaa jäädä jatkuvaan kuntoutuskierteeseen. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on työllistyminen, mutta sopivan jatkopolun rakentaminen kuntouttavasta työtoiminnasta työelämään vaatii vielä kehittämistä ja kenties uusia muotoja kuntouttavaan työtoimintaan. Toimivien työtoimintamuotojen kehittämisessä on huomioitava alueelliset lähtökohdat ja kuntouttavaa työtoimintaa tulisi kehittää asiakkaiden tarpeista lähtien.

Oma ammatillisuus vahvistui huoneentauluja tehdessä, kun kuntouttavan työtoiminnan periaatteet ja käytännöt Mänttä-Vilppulassa oli tiivistettävä muutamaan sivuun mahdollisimman selkeään ja ymmärrettävään muotoon. Opinnäytetyöprosessi jäsensi tietoa kuntouttavasta työtoiminnasta ja tutkimuksen toteuttamisesta. Lisäksi osaaminen teorian tiedon hyödyntämiseksi ja lakitekstin tulkitsemiseksi kuntoutuksen ohjaajan näkökulmasta vahvistuivat.

Lähteet

Aaltola, J. & Valli, R. 2010. Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. 3. uud. p. Juva: PS-kustannus.

Alaranta, H., Pohjolainen, T. & Rissanen, P. 2008. Tuki- ja liikuntaelinsairaudet: raajat. Teoksessa Kuntoutus. 2. p. Toim. P. Rissanen, T. Kallanranta & A. Suikkanen. Keuruu: Duodecim, 445–457.

European Commission. 2015. EU Youth Guarantee: Questions and Answers. Viitattu 30.7.2015. [http://europa.eu/rapid/press-release MEMO-15-4102 en.htm](http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-4102_en.htm).

Eurostat. 2015. Unemployment statistics. Viitattu 10.11.2015. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Unemployment_statistics.

Haahtela, I., Ilveskivi, P., Kerminen, P., Koivuranta-Vaara, P., Korhonen, H., Kuusinen, P., Laine, A., Lankia, E., Laukkanen, E., Nevalainen, P., Niiranen, K., Partinen, R., Saikku, P., Salkovic, R., Schugk, J. & Työläjärvi, R. 2011. Työttömien työkyvyn arviointi- ja terveyspalvelut. Työ- ja elinkeinoministeriön raportti. Viitattu 9.11.2015. https://www.tem.fi/files/29341/TEM_raportti_10_2011.pdf.

Hietaniemi, E. 2004. Aktivointia – elämänhallintaa – sosiaalista pääomaa. Tutkimus ikääntyvien työttömien elämänhallinnan tekijöistä ja syrjäytymistä torjuvien toimenpiteiden vaikutuksista. Helsinki: Työministeriö.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uud. p. Hämeenlinna: Karisto.

Hjelt, V. 2015a. Palveluohjaaja. Mänttä-Vilppulan työllisyydenhoitopalvelut. Haastattelu 4.11.2015.

Hjelt, V. 2015b. Kuntouttava työtoiminta Mänttä-Vilppulassa 16.6.2015. Yhdistykset, säätiöt, kuntayhtymät, seurakunnat. Mänttä-Vilppulan työllisyydenhoitopalveluiden Power Point -esitys välityömarkkinapalaverissa.

Härkäpää, K. & Järvikoski, A. 2011. Kuntoutuksen perusteet. 5. uud. p. Helsinki: WSOYpro.

Härkäpää, K. & Järvikoski, A. 2008. Kuntoutuskäsityksen muutos ja asiakkuuden muotoutuminen. Teoksessa Kuntoutus. 2. p. Toim. P. Rissanen, T. Kallanranta & A. Suikkanen. Keuruu: Duodecim, 51–62.

Jantunen, S. 2015. Asiakaslähtöinen ja osallistava kuntouttavan työtoiminnan arviointimalli. Opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu, sosiaali- ja terveysala, sosiaalialan ylempi amk-tutkinto. Viitattu 4.10.2015.

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/90215/Jantunen_Sirpa.pdf?sequence=1.

Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas. Tampere: JAMK.

Kari, O., Niskanen, T., Lehtonen, H. & Arslanoski, V. 2013. Kuntoutumisen tukeminen. Helsinki: Sanoma Pro.

Karjalainen, J., Kirjavainen, E., Mattila, I., Sipilä, H-M. & Valkonen, T. 2015. Kohti kuntouttavampia työelämäpalveluita. KOPPI-hankkeen tuloksia. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 29.9.2015.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125702/URN_ISBN_978-952-302-438-0.pdf?sequence=1.

Karjalainen, K. 2015. Kuntoutusohjaus. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Vammaispalvelujen käsikirja. Viitattu 6.11.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/kuntoutus/kuntoutusohjaus>.

Kela. 2015. Toimeentulotuki siirtyy Kelan hoidettavaksi vuonna 2017. Viitattu 10.11.2015. <http://www.kela.fi/-/toimeentulotuki-siirtyy-kelan-hoidettavaksi-vuonna-2017>.

Kettunen, R., Kähäri-Wiik, K., Vuori-Kemilä, A. & Ihalainen, J. 2009. Kuntoutumisen mahdollisuudet. 4. uud. p. Helsinki: WSOYpro.

Kivekäs, J., Lehmijoki, P., Paatero, H. & Ståhl, T. 2008. Kuntoutusjärjestelmä. Teoksessa Kuntoutus. 2. p. Toim. P. Rissanen, T. Kallanranta & A. Suikkanen. Keuruu: Duodecim, 522–546.

KMV-lehti. 2015. Yhteispalvelupiste perustetaan. KMV-lehti 15.10.2015, 4.

Koikkalainen, M. & Sjöblom, S. 2014. Edistämmekö kuntoutuksella osallisuutta? Teoksessa Terveys ja sosiaalityö. Juva: PS-kustannus, 73–82.

Koponen, K. 2015. Kuvaus kuntouttavan työtoimintapaikan ydintekijöistä. Opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu, kuntoutuksen (ylempi AMK) tutkinto-ohjelma, sosionomi (YAMK). Viitattu 4.10.2015.

http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86947/Koponen_Katja.pdf?sequence=1.

Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. uud. p. Jyväskylä: Vastapaino.

Kähäri-Wiik, K., Niemi, A. & Rantanen, A. 2007. Kuntoutuksella toimintakykyä. 5. uud. p. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit.

Linnakangas, R., Mäkitalo, J., Suikkanen, A. & Ylisassi, H. 2008. Kuntoutus ja työelämä. Teoksessa Kuntoutus. 2. p. Toim. P. Rissanen, T. Kallanranta & A. Suikkanen. Keuruu: Duodecim, 522–546.

Lähdesmäki, T., Hurme, P., Koskimaa, R., Mikkola, L. & Himberg, T. 2009. Menetelmäpolkuja humanisteille. Jyväskylän yliopisto, humanistinen tiedekunta. Viitattu 13.8.2015. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja>.

L 1301/2014. Sosiaalihuoltolaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 18.9.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>.

L 1369/2014. Laki työllistymistä edistävästä monialaisesta yhteispalvelusta. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 28.9.2015 <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141369#Pidp567600>.

L 142/2015. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain 13 §:n muuttamisesta. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 13.11.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150142>.

L 2.3.2001/189. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 4.7.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2001/20010189>.

L 30.12.1997/1412. Laki toimeentulotuesta. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 28.9.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19971412#L2P10>.

L 30.12.2002/1290. Työttömyysturvalaki. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 28.9.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20021290#L10P6>.

L 30.12.2010/1326. Terveystietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 18.9.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101326#L3P29>.

L 916/2012. Laki julkisesta työvoima- ja yrityspalvelusta. Valtion säädöstietopankki Finlex, Ajantasainen lainsäädäntö. Viitattu 24.9.2015. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2012/20120916>.

Mänttä-Vilppula. 2015. Työllisyydenhoitopalvelut. Viitattu 25.9.2015. <http://www.manttavilppula.fi/kaupunkipalvelut/tyollisyydenhoitopalvelut/>.

Mänttä-Vilppula. N.d. Pehdytyskansio. Työllisyydenhoitopalvelut.

Mänttä-Vilppulan kaupunginhallitus. 2015. Pöytäkirja 08.06.2015. Viitattu 10.11.2015. <http://kaupunki.manttavilppula.fi/dynastia/kokous/KOKOUS-637-9.HTM>.

Nieminen, J. 2015. Näkemyksestä menestystä. Alueelliset kehitysnäkymät keväällä 2015. Työ- ja elinkeinoministeriö & ELY-keskukset. Viitattu 9.11.2015. <https://www.ely-keskus.fi/documents/10191/58313/Alueelliset+kehitysn%C3%A4kym%C3%A4t+1+2015+-katsaus+pdf/e86b6554-c737-40e6-8d27-aa42e3727e99>.

Pirkanmaan Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus. 2015. Pirkanmaan työllisyyskatsaus, huhtikuu 2015. Viitattu 23.7.2015. http://www.ely-keskus.fi/documents/10191/7942816/Pirkanmaan_tyollisyyskatsaus_Huhtikuu+2015.pdf/75f1b101-d63f-44d9-b0dd-0a629360d4d4.

Puumalainen, J. 2008. Kuntoutuksen historiaa. Teoksessa Kuntoutus. 2. p. Toim. P. Rissanen, T. Kallanranta & A. Suikkanen. Keuruu: Duodecim, 16–30.

Riikonen, E. 2008. Mielenterveysongelmat. Teoksessa Kuntoutus. 2. p. Toim. P. Rissanen, T. Kallanranta & A. Suikkanen. Keuruu: Duodecim, 158–166.

Saikku, P. 2015. Ajankohtaista aktiivipolitiikkaa. Katsaus työttömien aktiivitoimenpiteisiin ja sosiaaliturvaan Suomessa, Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa, Saksassa, Iso-Britanniassa ja Alankomaissa. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 29.9.2015. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/125545/URN_ISBN_978-952-302-423-6.pdf?sequence=1.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015a. Perustulokokeilun toteuttaminen. Viitattu 10.11.2015. <http://www.stm.fi/perustulokokeilu>.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2015b. Sote- ja itsehallintouudistus. Viitattu 10.11.2015. <http://www.stm.fi/sote-uudistus>.

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2014. Kuntouttavan työtoiminnan järjestäminen sekä 1.1.2015 voimaan tulevat kuntouttavan työtoiminnan lain muutokset. Viitattu 28.9.2015. http://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/ordnande-av-arbetsverksamhet-i-rehabiliteringssyfte-och-andringar-i-lagen-om-arbetsverksamhet-i-rehabiliteringssyfte-som-trader-i-kraft-1-1-2015.

Suomen virallinen tilasto. 2015. Työvoimatutkimus. Tilastokeskus. Viitattu 9.11.2015. http://www.stat.fi/til/tyti/2015/09/tyti_2015_09_2015-10-20_tie_001_fi.html.

Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. 2015a. Kuntouttavan työtoiminnan käsikirja. Viitattu 28.9.2015. <https://www.thl.fi/fi/web/kuntouttavan-tyotoiminnan-kasikirja>.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. 2015b. Osallisuus. Viitattu 4.10.2015.

<https://www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus>.

Tilastokeskus. 2015. Työmarkkinat. Viitattu 10.11.2015.

http://tilastokeskus.fi/tup/suoluk/suoluk_tyoelama.html.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. p. Jyväskylä: Tammi.

Turja, T. & Ruusu, P. 2014. Nuorisotakuu. Eduskunta. Viitattu 30.7.2015.

https://www.eduskunta.fi/FI/tietoaeduskunnasta/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/nuorisotakuu.aspx.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2015a. Työllisyyskatsaus: Huhtikuu 2015. Viitattu 22.7.2015. https://www.tem.fi/files/43099/TKAT_Huhti_2015.pdf.

Työ- ja elinkeinoministeriö. 2015b. Työttömien ja pitkäaikaistyöttömien tilastointi työnvälityksen tilastojärjestelmässä. Uutinen. Viitattu 10.11.2015.

https://www.tem.fi/ajankohtaista/uutiset/tyottomien_ja_pitkaaikaistyottomien_tilastointi_tyonvalityksen_tilastojarjestelmassa.117143.news?89036_o=20.

Valtakunnallinen nuorten yhteiskuntatakuu -työryhmä. 2013. Kirje nuorisotakuun alueellisille ja paikallisille toimijoille. Dnro TEM066:00/2011. Viitattu 30.7.2015.

http://www.nuorisotakuu.fi/files/36290/Nuorisotakuun_tavoitteet_ja_sisalto_-_Kirje_nuorisotakuun_alueellisille_ja_paikallisille_toimijoille.pdf.

Vehviläinen, S. 2014. Ohjaustyön opas, yhteistyössä kohti toimijuutta. Tallinna: Gaudamus.

Virtanen, A. 2013. Kuntouttava työtoiminta 2013 – Kuntakyselyn osaraportti. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 10.11.2015. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2014062729543>.

Väestöketerikeskus. 2015. Kuntien asukasluvut aakkosjärjestyksessä 30.4.2015. Viitattu 6.11.2015. <http://vrk.fi/default.aspx?docid=8830&site=3&id=0>.

Ylimäki, T. 2015. "Sun syy että oon nyt tässä." Kuntouttavaan työtoiminnan merkitys ihmisen hyvinvoinnille ja mielenterveydelle. Opinnäyteytö. Diakonia-ammattikorkeakoulu, terveydenedistämisen koulutusohjelma, mielenterveystyön suuntautuminen, sosionomi (YAMK). Viitattu 4.10.2015.

<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/93706/Sun%20syy%20etta%20oon%20nyt%20tassa.pdf?sequence=1>.

Liitteet

Liite 1. Ensimmäinen sähköpostikysely palvelunjärjestäjille

1. Kuntouttavan työtoiminnan järjestäjä (yhdistys/osasto, toiminta-ajatus, tärkeimmät arvot ja kuinka ne näkyvät työssänne/ työpaikallanne)
2. Tilat (kiinteistön kunto, soveltuvuus toimintaan, mitä muita toimintaympäristöjä/ toimipisteitä tms. käytössä?)
3. Ohjausresurssit (ohjaajana toimivan henkilön nimi, koulutus, kokemus, erityisala, kuty-asiakkaiden ohjaukseen käytettävyyys)
4. Parasta yhdistyksessänne?
5. Osallistujamäärä (minkä palvelun kautta + määrät, mahtuisiko lisää + mihin tehtäviin?)
6. Millaisia henkilöitä teille EI voida ottaa?
7. Mitä toivoisit/ edustamasi yhdistys toivoo kaupungilta?

Liite 2. Saatekirje asiakaskyselystä palvelunjärjestäjille

Hei kuntouttavaa työtoimintaa järjestävä yhteistyökumppanimme!

Kaupunkimme alueella erilaisissa tehtävissä työskentelee n.160 henkilöä kuntouttavan työtoiminnan sopimuksella n.20 eri toimijan ohjauksessa. Tämä on erittäin arvokasta työtä sekä osallistujille itselleen, kaupungille ja toivottavasti myös hyvän työpanoksen saaneille toimijoille.

Olisi hyödyksi saada yhden kuukauden osalta tarkempi otos, mitä asiakkaidemme päivät pitävät sisällään (pääkohdin), missä he konkreettisesti työskentelevät ja mihin kellonaikaan. Joskus palkkatöissäkin pyydetään tarkempi otanta työajan käytöstä tietystä jaksolta ja on kuntia, joissa tarkka kirjaus työtoiminnassa pyydetään ympäri vuoden. Tarkoitus ei ole tällä kuormittaa toiminnanjärjestäjiä lisää, vaan **asiakas itse** täyttäisi tämän **päivittäin**. Yleensä on ohjeistettu niin, että jos joitakin tunteja on jäänyt ns. sisään ja niitä otetaan takaisin, joka päivälle merkitään kuitenkin 4h. Samoin jos työ on tapahtunut viikonloppuna, se on kirjattu arkipäivälle. Nyt huhtikuun osalta (Huom! VAIN huhtikuun osalta!) työssäoloilmoitus on toisenlainen, sillä haluamme kurkistaa siihen todellisuuteen, joka todella toteutuu.

Tavanomaista työssäoloilmoitusta ei lähetetä huhtikuulta lainkaan, vaan vain tämä liitteenä oleva toimitetaan **työllisyydenhoitopalveluiden palveluneuvajalle**. Normaalisti työssäoloilmoitukseen on kirjattu vain arkipäivät, mutta koska osa työskentelee muulloinkin, tässä on valmiina kaikki kuukauden päivät. Jos kyseessä on päivä, jolloin toimintaa ei ole, siihen voi vetää viivan. Sairauspäivät ja sovitut vapaat kirjataan.

Siis:

- **Työssäoloilmoitus HUHTIKUUN osalta ohessa**, ei tavanomaista työssäoloilmoitusta, sillä jatketaan taas toukokuussa
- **asiakas täyttää itse**, ohjaaja/ työpaikan edustaja **allekirjoittaa**
- **lasketaan valmiiksi toteutuneitten päivien lukumäärä**
- **työtehtävät pääpiirteissään**, esim. pöydän hiontaa, korttien askartelua, toimitilojen siivousta tms.
- **paikka kirjataan**, jos se on aina sama, yhtäkuin merkkiä voi käyttää, mutta jos se vaihtelee, niin esim. rakennuksen nimi / pihapiiri kirjataan, esim. vanhuksen koti (ei tarvitse nimiä!), kaupungintalon ympäristö tms.
- **poissaolot ja sovitut vapaat** kirjataan myös

Mikäli on epäselvyyksiä, ole epäröimättä yhteydessä joko puhelimitse 044 *** *** tai sähköpostilla ***. Myös muut työllisyydenhoidon työntekijät voivat vastata kysymyksiisi.

Yhteistyöterveisin
Vuokko Hjelt
Palveluohjaaja
Työllisyydenhoitopalvelut
Mänttä-Vilppulan kaupunki

Nimi _____ Työtoiminnan järjestäjä _____
Kuntouttava työtoiminta, työtehtävien, työajan ja läsnäolon todellisen toteuman seuranta, **täytetään joka päivä erikseen!**

Liite 3. Kyselylomake kuntouttavan työtoiminnan asiakkaille

Pvm	Alkoi, päättyi klo	Tehtävät	Paikka	Poissaolon syy, millä kuljit tms.
1.4.				
2.4.				
3.4.				
4.4.				
5.4.				
6.4.				
7.4.				
8.4.				
9.4.				
10.4.				
11.4.				
12.4.				
13.4.				
14.4.				
15.4.				
16.4.				
17.4.				

Nimi _____ Työtoiminnan järjestäjä _____
Kuntouttava työtoiminta, työtehtävien, työajan ja läsnäolon todellisen toteuman seuranta, **täytetään joka päivä erikseen!**

18.4.				
19.4.				
20.4.				
21.4.				
22.4.				
23.4.				
24.4.				
25.4.				
26.4.				
27.4.				
28.4.				
29.4.				
30.4.				

Toteutuneita työtoimintapäiviä yhteensä ____ kpl

Allekirjoitus

Työtoimintapaikan edustajan allekirjoitus

Liite 4. Toinen sähköpostikysely palvelunjärjestäjille

Hei!

Kuntoutuksenohjaaja -opiskelija (AMK) Salla Rauhalampi tutkii opinnäytetyönään Mänttä-Vilppulan kaupungin kuntouttavaa työtoimintaa.

1) Pitääkö paikkansa, että yhdistyksellänne on ohjaukseen käytettävissä X palkattua työntekijää?/ Pitääkö paikkansa, että yhdistyksellänne on ohjaukseen käytettävissä X palkattua työntekijää oman työnsä ohessa?/ Pitääkö paikkansa, että yhdistyksessänne ohjaus hoituu vapaaehtoisvoimin?

2) Mitä ohjaus sisältää?

Salla kuulisi mielellään toiveitanne,

3) millaista tukea kuntouttavan työtoiminnan järjestämiseen tarvitsisitte/toivoisitte kaupungilta?

Opinnäytetyössä vastaukset käsitellään nimettömänä, mutta Salla tuo toki yksilöidyt toiveet tiedoksi kaupungillekin. Tähän sähköpostiin voisit vastata suoraan Sallalle, sähköposti ***.

Mukavaa syksyä!

Vuokko Hjelt

Palveluohjaaja

Työllisyydenhoitopalvelut

Mänttä-Vilppulan kaupunki

Liite 5. Huoneentaulu kuntouttavan työtoiminnan asiakkaalle

1. Kuntouttava työtoiminta ei ole työsuhde, vaan sosiaalipalvelua. Sen tavoitteena on työllistymisen edistäminen ja elämänhallinnan parantaminen. Kuntouttava työtoiminta suunnitellaan yksilöllisesti asiakkaalle mielekkääksi ja riittävän vaativaksi.
2. Kuntouttavan työtoiminnan järjestäjänä toimii kaupunki. Sopimus tehdään kaupungin edustajan, TE-toimiston edustajan ja asiakkaan kesken. Asiakkaalle nimetään sosiaalihuollon ammattilainen omatyöntekijäksi.
3. Aktivointisuunnitelma laaditaan kerrallaan 3–24 kuukaudeksi. Viikoittainen aika kuntouttavassa työtoiminnassa on 1–4 päivää, ja päivittäinen kesto 4–8h.
4. Palvelunjärjestäjä tarjoaa asiakkaalle ohjausta koko toiminnan ajan. Kuntouttava työtoiminta toteutetaan palvelunjärjestäjän tiloissa tai muussa työympäristössä, ei esim. omassa kodissa.
5. Asiakkaat kuuluvat kaupungin tapaturmavakuutuksen piiriin aktivointisuunnitelmassa sovittujen työtehtävien ja työaikojen osalta.
6. Palvelunjärjestäjä vastaa tarvittavien suojainten hankkimisesta ja työturvallisuusmääräysten noudattamisesta.
7. Kuntouttavan työtoiminnan ajalta maksetaan samaa työttömyysetuutta kuin muutenkin työttömänä oloaikana, lisäksi maksetaan kulukorvaus jokaisesta työtoiminnassa ollusta päivästä.
8. Sosiaalitoimi maksaa toimeentulotukena matkakorvausta halvimman matkustustavan mukaisesti, jos edestakainen matka kotiosoitteen ja työtoimintapaikan välillä on vähintään 6 km.
9. Työtoiminnan aikana on luvallista asioida TE-toimistossa, sosiaalitoimistossa, terveydenhuollossa ja päihdepalveluissa, jos asioiminen muuna ajankohtana ei onnistu. Asiakkaan on palattava työtoimintaan heti asioinnin päätyttyä ja selvítettävä poissaolo.
10. Poissaolot on sovittava aina etukäteen palvelunjärjestäjän kanssa. Kalenterivuodessa voi pitää sovittuja vapaita 30 arkipäivää. Päivät, joina toimipiste on suljettuna lasketaan sovituiksi vapauksiksi.
11. Luvattomia poissaoloja ei voi tehdä takaisin, vaan palvelunjärjestäjä ilmoittaa ne eteenpäin. Kuntouttava työtoiminta keskeytyy lain mukaan viimeistään 5 peräkkäisestä luvattomasta poissaolosta.
12. Päiviä voi tehdä sisään etukäteen vain poikkeustapauksissa palvelunjärjestäjän luvalla.
13. Yli 3 päivän sairauspoissaoloista on haettava lääkärintodistus, lyhemmistä riittää terveydenhoitajan todistus.
14. Kuntouttavasta työtoiminnasta on kuukausittain palautettava työssäoloilmoitus.

Liite 6. Huoneentaulu kuntouttavan työtoiminnan järjestäjälle

1. Kuntouttava työtoiminta ei ole työsuhde, vaan sosiaalipalvelu. Sen tavoitteena on työllistymisen edistäminen ja elämänhallinnan parantaminen, ei taloudellisen voiton tuottaminen. Kuntouttava työtoiminta suunnitellaan yksilöllisesti asiakkaalle mielekkääksi ja riittävän vaativaksi.
2. Kaupunki toimii kuntouttavan työtoiminnan järjestäjänä, ja palvelunjärjestäjän ja kaupungin välille laaditaan sopimus kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä
3. Asiakkaat kuuluvat kaupungin tapaturmavakuutuksen piiriin aktivointisuunnitelmassa sovittujen työtehtävien ja työaikojen osalta.
4. Palvelunjärjestäjä vastaa tarvittavien suojainten hankkimisesta ja työturvallisuusmääräysten noudattamisesta, ja ottaa halutessaan vastuuvakuutuksen.
5. Kuntouttava työtoiminta ajoittuu arkipäiviin. Asiakkaan viikoittainen aika kuntouttavassa työtoiminnassa on 1–4 päivää, ja päivittäinen kesto 4–8h.
6. Kuntouttava työtoiminta toteutetaan palvelunjärjestäjän tiloissa tai muussa työympäristössä, ei esim. asiakkaan omassa kodissa.
7. Työtoiminnan aikana syntyneiden mahdollisten matkakustannusten korvaamisesta vastaa palvelunjärjestäjä.
8. Palvelunjärjestäjä tarjoaa asiakkaalle tarvittavaa ohjausta koko toiminnan ajan. Asiakkaalle on joka päivälle osoitettava mielekkäitä työtehtäviä tai muuta toimintaa.
9. Jos tavoitteena on työllistyminen, asiakasta tuetaan työpaikkojen etsimisessä ja hakemisessa.
10. Kuntouttavasta työtoiminnasta palautetaan kuukausittain työssäoloilmoitus.
11. Jos palvelunjärjestäjä haluaa laskuttaa kaupunkia, lasku kaupungille viimeistään 3kk kuluessa.
12. Palvelunjärjestäjällä on velvollisuus osallistua välityömarkkinapalavereihin ja kaupungin järjestämään koulutukseen säännöllisesti. (Ei koske palvelunjärjestäjiä, joilla on alle 4 asiakasta kuntouttavassa työtoiminnassa.)

Kuntouttavan työtoiminnan poissaolot

1. Työtoiminnan aikana on luvallista asioida TE-toimistossa, sosiaali-toimistossa, terveydenhuollossa ja päihdepalveluissa, jos asioiminen muuna ajankohtana ei onnistu. Asiakkaan on selvitettävä poissaolo ja palattava työtoimintaan heti asioinnin päätyttyä.
2. Asiakkaan on sovittava poissaolot etukäteen palvelunjärjestäjän kanssa. Sovittuja vapaita voi pitää 30 arkipäivää kalenterivuodessa. Päivät, joina toimipiste on suljettuna, lasketaan sovituiksi vapaita.
3. Päivien tekeminen etukäteen sisään on mahdollista vain poikkeustapauksissa ja etukäteen sovituna palvelunjärjestäjän harkinnan mukaan.
4. Yli 3 päivän sairauspoissaoloista asiakkaan tulee toimittaa palvelunjärjestäjälle lääkärintodistus, lyhemmistä riittää terveydenhoitajan todistus.
5. Luvattomia poissaoloja ei voi tehdä takaisin, vaan palvelunjärjestäjän tulee ilmoittaa ne eteenpäin. Kuntouttava työtoiminta keskeytyy lain mukaan viimeistään 5 peräkkäisestä luvattomasta poissaolosta.
6. Palvelunjärjestäjä seuraa asiakkaiden työssäoloa ja ilmoittaa poissaoloista:
 - TE-toimistoon 2 viikon tarkastelujaksoissa:
 - Etukäteen tiedossa olevat vapaat
 - Yli 5 päivää pitkät sairauslomat
 - Työtoiminnan päättymiseen johtavat poissaolot (eli useat luvattomat tai 5 peräkkäistä päivää)
 - Ilmoitus lomakkeella TEM691, löytyy osoitteesta http://www.suomi.fi/suomifi/suomi/asioi_verkossa/lomakkeet/tm_tem691/
 - Palautusosoite: *Pirkanmaan työ- ja elinkeinotoimisto, Pääskyntie 6, 34800 Virrat*
 - Kelaan 2 viikon tarkastelujaksoissa:
 - Yksittäiset poissaolopäivät
 - Etukäteen tiedossa olevat vapaat
 - Sairauslomat. Yli 3 päivää kestävästä sairauslomatodistuksen kopio mukaan
 - Ilmoitus lomakkeella TT3, löytyy osoitteesta <http://www.kela.fi/lomakkeet>
 - Palautus osoitteeseen: *KELA, PL 22, 00232 Helsinki*
 - Jos asiakas saa liiton päivärahaa, poissaoloilmoitus tehdään kyseisen liiton työttömyyskassaan
 - Vapaamuotoinen ilmoitus, josta käy ilmi osallistujan nimi ja henkilötunnus, poissaolojen ajankohdat ja syy sekä palvelunjärjestäjän nimi ja puhelinnumero